

KULTURHISTORISK
MUSEUM
UNIVERSITETET I OSLO
FORNMINNESEKSJONEN
Postboks 6762,
St. Olavs Plass
0130 Oslo

RAPPORT

ARKEOLOGISK UTGRAVNING

FANGSTGROPER OG KULLGROPER

ÅSET SØNDRE, 5/3, ÅSET
NORDRE, 5/4
ÅMOT, HEDMARK

Feltleder: Jone Røst Kile

Oslo 2012

**KULTURHISTORISK
MUSEUM
UNIVERSITETET
I OSLO**

Gårds-/ bruksnavn Åset Søndre, Åset Nordre	G.nr./ b.nr. 5/3, 5/4
Kommune Åmot	Fylke Hedmark
Saksnavn Rv3 Gita bru	Kulturminnetype Fangstgroper, Kullgroper
Saksnummer (arkivnr. Kulturhistorisk museum) 2011/4623	Tiltakskode/ prosjektkode 220124
Eier/ bruker, adresse	Tiltakshaver Statens vegvesen
Tidsrom for utgravning 05.09-15.09.2011	M 711-kart/ UTM-koordinater/ Kartdatum UTM sone 32. N: 6773803 Ø: 626565 N: 6773032 Ø: 626761
A-nr. 2011/331	C.nr. C58022
ID-nr (Askeladden) 31123, 11802, 11062, 69971	Negativnr. (Kulturhistorisk museum) Cf34464
Rapport ved: Jone Røst Kile	Dato: 10.10.2012
Saksbehandler: Jostein Bergstøl	Prosjektleder: Jostein Bergstøl

SAMMENDRAG

I forbindelse med utbygging av riksvei 3 Gita bru – Åset nord, ble det gjennomført en arkeologisk utgravning av syv fangstgroper og tre kullgroper i perioden 05.-16. september 2011. De undersøkte gropene befant seg i til dels tettbevokste skogsområder i nærheten av bygda Åsta. Fangstgropene og en av kullgropene ble snittet med gravmaskin, de resterende gropene undersøkt ved at en kvadrant ble fjernet med spade. Alle strukturene ble dokumentert og prøver tatt ut for datering. 15 kullprøver ble vedartsbestemt av Helge I. Høeg (2011). Ni av disse ble datert ved Nasjonallaboratoriet for 14C-datering ved NTNU.

De syv fangstgropene tilhører et fangstanlegg for elg som består av tolv kjente groper. Det er ikke funnet sikre rester av konstruksjonselementer i noen av fangstgropene. Datering av trekull fra gammel markoverflate under gropenes voller og organisk materiale fra selve nedgravningene tyder på at fangstanlegget ble anlagt en gang etter 1800 f.Kr. og trolig gikk ut av bruk før 400 e.Kr. De tre kullgropene omfatter to rektangulære og en oval/rund grop, den siste ble datert til sen vikingtid.

INNHold

1. BAKGRUNN FOR UNDERSØKELSEN	3
2. DELTAGERE, TIDSRØM	3
3. FORMIDLING	3
4. LANDSKAPET - FUNN OG FORNMINNER	4
5. UTGRAVNINGEN	6
5.1 Problemstillinger – prioriteringer	6
5.2 Utgravningsmetode	7
5.3 Utgravningens forløp	8
5.4 Kildekritiske forhold	10
5.5 Utgravningen	11
5.5.1 Fangstgroper	11
5.5.2 Kullgroper	18
5.5.3 Funnmateriale	20
5.5.4 Naturvitenskapelige prøver	20
5.5.5 Datering	20
5.5.6 Analyseresultater	21
5.6 Vurdering av utgravningsresultatene, tolkning og diskusjon.	21
6. KONKLUSJON	24
7. LITTERATUR	24
8. VEDLEGG	25
8.1. Strukturliste	25
8.2. Funn og prøver	25
8.2.1 Liste over kullprøver	25
8.2.2 Tilveksttekst	26
8.3. Tegninger	29
8.3.1 Fangstgrop S1	29
8.3.2 Fangstgrop S2	30
8.3.3 Fangstgrop S3	31
8.3.4 Fangstgrop S4	32
8.3.5 Fangstgrop S5	33
8.3.6 Fangstgrop S6	34
8.3.7 Kullgrop S7	35
8.3.8 Kullgrop S8	36

8.3.9 Kullgrop S9	37
8.3.10 Fangstgrop S12	38
8.4. Fotoliste.	39
8.5. Analyser	41
8.5.1 Radiologiske analyser	41
8.6. Arkivert originaldokumentasjon	41

RAPPORT FRA ARKEOLOGISK UTGRAVNING

ÅSET SØNDRE 5/3, ÅSET NORDRE 5/4, ÅMOT, HEDMARK

JONE RØST KILE

1. BAKGRUNN FOR UNDERSØKELSEN

Utgravningen er gjennomført som del av en gradvis oppgradering av riksvei 3 mellom Elverum og Rena. Den aktuelle parsellen strekker seg fra Gita bru til Åset Nord og omfatter blant annet dagens Åsta bru, over elva Åsta.

Området ble registrert første gang i 1995 da to ulike traseer ble vurdert for utbygging av veien. Året etter ble det foretatt registreringer i forbindelse med prosjektet «Utmarksregistreringer i Hedmark» hvor skogstakserere og andre ufaglærte fikk opplæring i registrering av kulturminner. Etter at traseen ble endelig bestemt, foretok Hedmark fylkeskommune kontrollregistreringer i planområdet 28. september og 8. oktober 2004. Området ble i tillegg befart av Kulturhistorisk museum og Hedmark fylkeskommune 13. september 2006. De berørte kulturminnene omfatter deler av et fangstanlegg (id 31123) og fire kullgroper (id 69971, 11062, 11802-1,2).

I uttalelse av 8.11. 2006 ga riksantikvaren tillatelse til inngrep i de aktuelle kulturminnene med vilkår om en arkeologisk utgravning.

2. DELTAGERE, TIDSRUM

Undersøkelsen fant sted i tidsrommet 5. til 16. september 2011. Været i perioden var vekslende med en del nedbør. Feltleder for utgravningen var Jone Røst Kile, mens Henriette Hop var med som feltassistent. Totalt ble det brukt 20 dagsverk i felt.

Det ble benyttet gravemaskin til snitting av fangstgropene 7., 12. og 13. september, maskinfører var Borgar Gundersen, Brødrene Gjermundshaug anlegg AS. Hogst rundt gropene ble utført 7. september av Eldar Rønningen og Jan Tore Kristoffersen fra SB-skog.

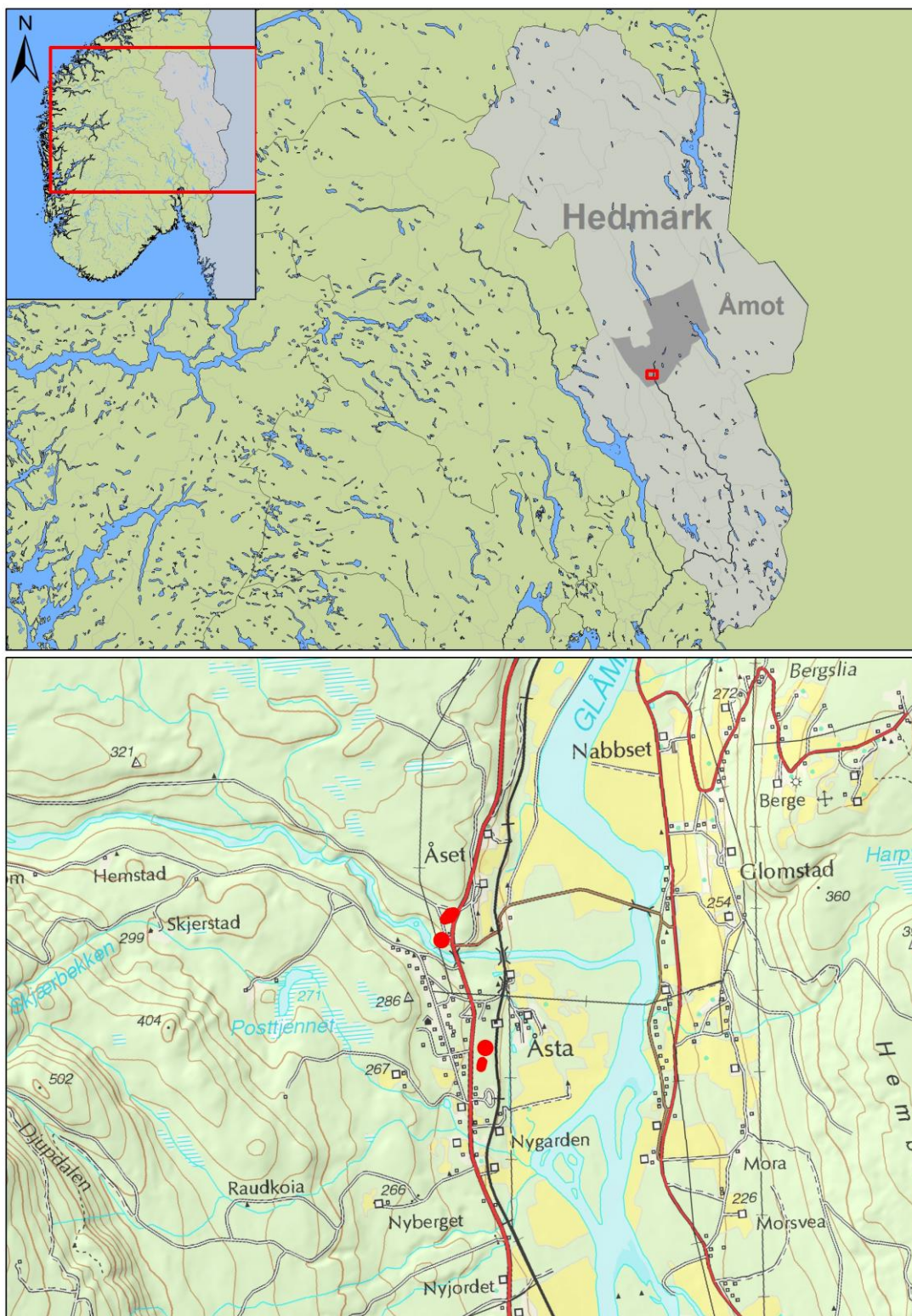
3. FORMIDLING

De undersøkte lokalitetene lå i skogsområder langs dagens riksvei 3 og var generelt lite synlig for tilfeldig forbipasserende. Det var derfor ingen besøkende på undersøkelsesområdet under utgravningens forløp.

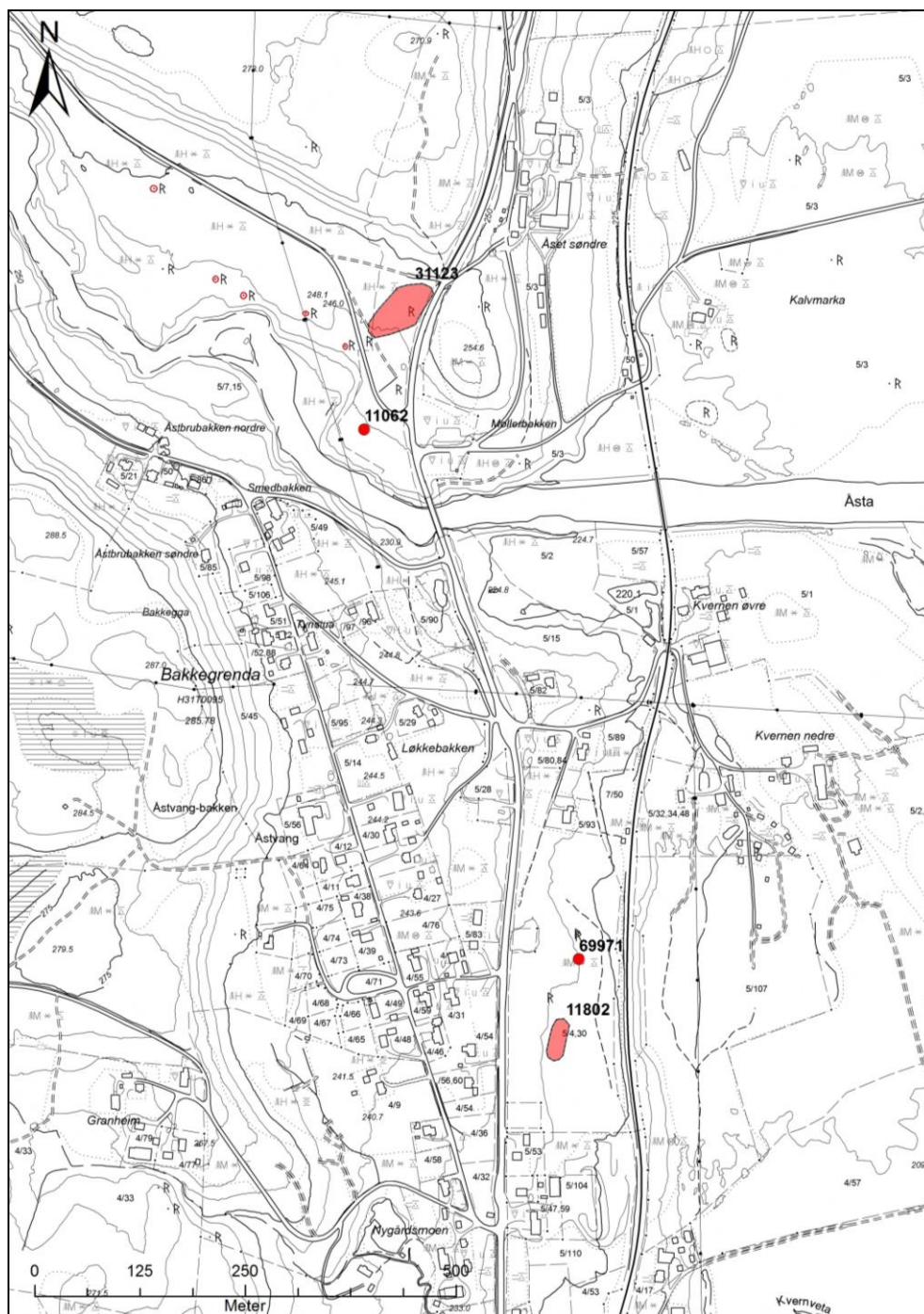
4. LANDSKAPET - FUNN OG FORNMINNER

Den nye veitraseen passerer gjennom et landskap som hovedsakelig består av glissen furuskog med stedvis tett kratt av ungtrær. Terrenget bærer også preg av nærheten til Åsta sentrum med bolighusbebyggelse og nærliggende gårder, småbruk og dyrka mark.

Figur 1. Oversiktskart. Kartgrunnlag: Statens kartverk. Tillatelsesnummer NE12000-150408SAS. Produsert av Magne Samdal.

Det undersøkte fangstanlegget (id 31123) lå på gården Åset søndre 5/3, i et skogsområde nordvest for dagens riksvei 3. På motsatt side av veien like nord for Åsta bru ligger en rasteplass med et krigsminnesmerke og en minnestøtte over Åstaulykken. Tunet på Åset søndre ligger 100-200 meter mot nordøst og like vest for dette stiger terrenget mot nord og vest. Det går en grusvei inn i skogen sørvest for de undersøkte fangstgropene, denne er atskilt fra en bratt skråning ned mot elva Åsta av et smalt skogsparti hvor en av de undersøkte kullgropene (id 11062) befant seg. De resterende tre gropene lå under gården Åset nordre 5/4 i en skogstrekning sør for Åsta sentrum. Gropene befant seg omtrent midtveis mellom dagens riksvei 3 i vest og jernbanelinja i øst.

Figur 2. Oversikt over de undersøkte gropene. Kartgrunnlag: Statens kartverk. Tillatelsesnummer NE12000-150408SAS. Produsert av Magne Samdal.

I Åmot kommune er det registrert over 10000 kulturminner i Riksantikvarens kulturminnedatabase Askeladden. Over halvparten av disse er kullgroper, mens i overkant av 600 er fangstgroper, de fleste tilhørende større fangstanlegg. Også i resten av Østerdalen er det kjent store mengder groper knyttet til framstilling av kull samt en god del fangstgroper. Det er foretatt flere undersøkelser av utmarksrelaterte kulturminner i området, de mest omfattende ved Rødsmoen og Gråfjell i Åmot kommune.

Rødsmoprosjektet undersøkte blant annet 15 fangstgroper og 28 av 66 registrerte kullgroper i forbindelse med utbygging av Rena leir. Fangstanleggene ser ut til å ha hatt en bruksfase i bronsealder og en i eldre jernalder og har i flere tilfeller blitt gjenbrukt som kullgroper i middelalder (Bergstøl 1997). Alle de undersøkte kullgropene hadde kvadratisk eller rektangulær bunnform, med dateringer mellom 1000 og 1600 e.Kr. En del av de undersøkte kullgropene ble tolket som relatert til smievirksomhet i området, men hovedvekten lå i tilknytning til jernvinneanlegg inne på moen. Kullgropene knyttet til jernframstilling var stort sett fra perioden 1000-1300 e.Kr (Bergstøl 2011, Narmo 1997).

I Gråfjellområdet ble det foretatt registreringer i perioden 1999-2003 i forbindelse med etablering av Regionfelt Østlandet, et regionalt skyte- og øvingsfelt for Forsvaret i østlandsregionen. Det ble registrert totalt 2191 kulturminner i området, hvorav 1740 var kullgroper og 80 fangstgroper. Gråfjellprosjektet undersøkte 32 fangstgroper og 247 kullgroper i perioden 2003-2005. Alle de undersøkte kullgropene hadde kvadratisk eller rektangulær form. Resultatene er under bearbeiding, og ¹⁴C-dateringene fra kullgropene er foreløpig ikke publisert. Fangstgropene ser ut til å ha hatt siste bruksfase i tidsrommet 1200-1500 e.Kr. og med en bakre datering for anleggelsen av gropene til ca. 600 e.Kr. (Amundsen 2007, Bergstøl 2011, Rundberget 2007).

5. UTGRAVNINGEN

5.1 PROBLEMSTILLINGER – PRIORITERINGER

Følgende problemstillinger ble trukket fram i prosjektplanen (jf. Bergstøl 2011):

- Kullgroper utgjør et massemateriale der en viktig del av den vitenskapelige verdien er knyttet til tallfesting og innsamling av data for bruk i statistiske analyser. Nettopp den store mengden gir interessante muligheter for å vurdere produksjon og økonomiske forhold i jernalder og middelalder. Utmarksbruk i denne perioden er et satsningsområde for Kulturhistorisk museum og det vektlegges å samle inn mest mulig enhetlig informasjon om gropene. Dette dreier seg om form, størrelse, vedstabling, treslag, datering og eventuell gjenbruk/flere bruksfaser.
- Datering av fangstgropene. Når ble gropene anlagt, og har de flere bruksfaser?
- Hvordan har fangstgropene vært konstruert? Har det vært et lokk over, eller en kasse nedi gropene? Kan ulike konstruksjonsmåter være brukt i ulike perioder?
- Forholdet mellom fangst og jernframstilling. Har fangstgropene vært gjenbrukt som kullgroper? Har det vært fangstet elg etter at kullbrenningen var slutt?

- Sperregjerder mellom fangstgropene. Selv om potensialet er lite for at slike gjerder er bevart i den tørre undergrunnen ved Åsta, bør det søkes etter sperregjerder mellom gropene på hensiktsmessige steder.

5.2 UTGRAVNINGSMETODE

De undersøkte gropene ble gitt fortløpende strukturnumre fra S1 og oppover etter som de ble gjenfunnet. De fleste av gropene var beskrevet ved registrering og ble da innmålt ved hjelp av en håndholdt GPS. På grunn av vegetasjonen var imidlertid disse innmålingene så unøyaktige at det i flere tilfeller var vanskelig å sikkert identifisere gropene utfra id-numre i askeladden og nummerering brukt i registreringsrapporten.

S-nummer	ID-nummer	Nummer fra registrering	Tolkning	Kommentar
1	31123-1?	AS2	Fangstgrop	
2	31123-2?	091?	Fangstgrop	
3	31123-3?	092?	Fangstgrop	
4	31123-4?	093	Fangstgrop	
5	31123-6	X	Fangstgrop	
6	31123-5	094	Fangstgrop	
7	11062	090	Kullgrop	
8	11802-2	085	Kullgrop	
9	11802-1	086	Kullgrop	
10	69971/30422	087	Avskrevet	
11			Avskrevet	Ikke registrert
12			Fangstgrop	Ikke registrert
13			Avskrevet	Ikke registrert

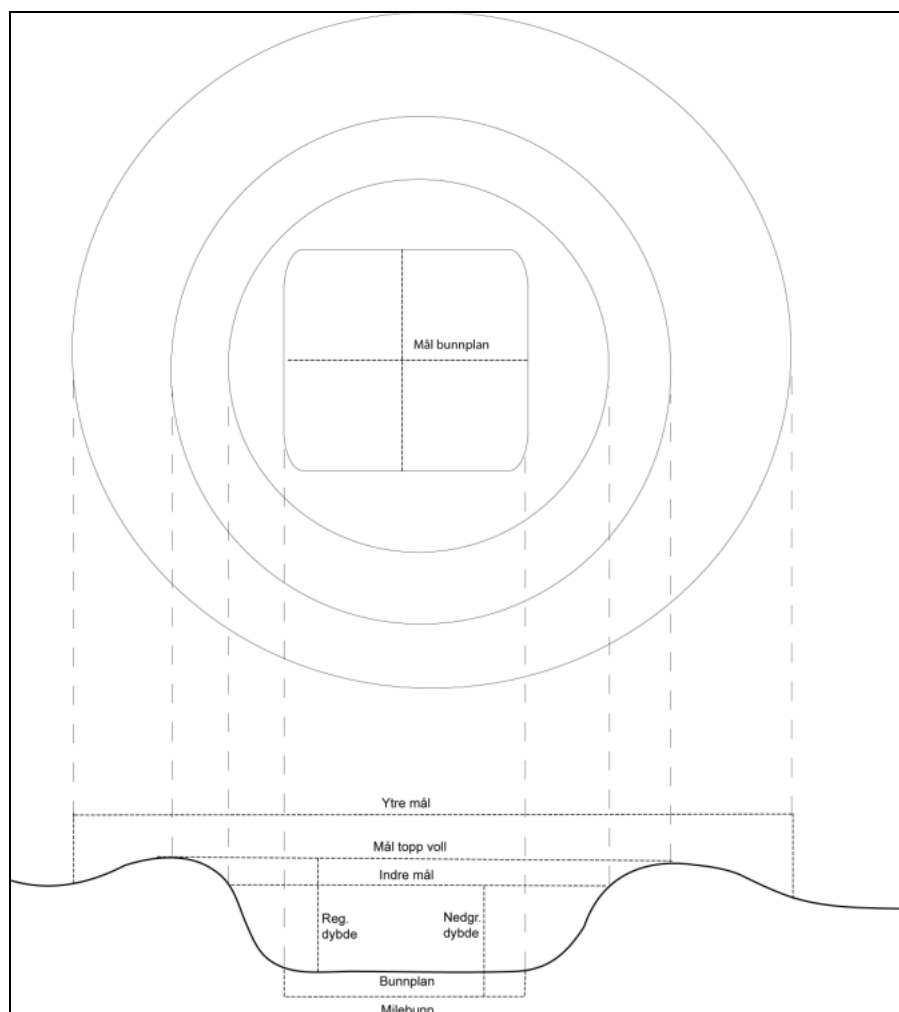
Tabell 1. Oversikt over strukturene og de ulike nummereringssystemene.

Både fangstgroper og kullgroper ble ryddet for moderne søppel, kvist og vegetasjon før de ble dokumentert i plan med foto og tegning i skala 1:50. Dokumentasjon og oppmåling av gropene var basert på prinsippene knyttet til dokumentasjon av kullgroper (se figur 3).

Det måtte fjernes en del trær i området rundt fangstgropene (id31123) for å få plass til gravemaskin og masseforflytning, dette arbeidet ble utført av kyndig mannskap med motorsag. Under hogsten ble gravemaskinen benyttet for å få de større trestammene vekk fra fangstgropene etter felling.

Alle fangstgropene, samt kullgrop id11062, ble snittet med gravemaskin ved at halve gropa ble gravd vekk gradvis og forsiktig. De resterende gropene ble undersøkt ved at en kvadrant av gropa ble gravd med spade. Bunnplanet i nedgravningene ble dokumentert med foto før snittet ble fullført. Profilene ble rensert og dokumentert med foto og tegning i skala 1:50 for fangstgropene og 1:20 for kullgropene. Til slutt ble det tatt ut kullprøver fra best mulig kontekster i de ulike gropene. Fra kullgropene ble det tatt ut trekull fra kullsjiktet i bunn av nedgravningen, mens det ble tatt ut prøver fra både begroingslag i

nedgravningen samt gammel markoverflate under vollene i tilknytning til hver fangstgrop.

Figur 3. Prinsipper for dokumentasjon og mål av kullgroper. Utarbeidet av Bernt Rundberget.

Det ble brukt et digitalt speilreflekskamera til all fotografering i felt. Bildene ble lagt inn i KHMs fotobase under Cf34464. Prøver fra undersøkelsen ble katalogisert under C58022.

Lokalitetene ble digitalt innmålt ved registrering av Hedmark fylkeskommune, det ble derfor ikke prioritert å måle dem inn på nytt i forbindelse med utgravningen. Innmålingene fra registreringene var imidlertid noe unøyaktige på grunn av tett vegetasjon og bruk av håndholdt GPS, i tillegg til at det ved undersøkelsen ble funnet en ikke-registrert fangstgrop i forlengelsen av anlegget id31123. Det er derfor foretatt noen endringer av de opprinnelige innmålingene på bakgrunn av observasjoner og dokumentasjon gjort i felt.

5.3 UTGRAVNINGENS FORLØP

05.09. Pakking av utstyr og transport med leiebil fra Kulturhistorisk museum i Oslo til Åsta i Åmot. Fangstgropene S1-S6 ble lokalisert, og rydding og fotografering av gropene påbegynt.

06.09. S1-S6 ble ryddet ferdig for moderne søppel, kvist og småvegetasjon. Spesielt S5 og S6, som lå nærmest riksvei 3, inneholdt forholdsvis store mengder avfall som måtte fjernes. Alle gropene ble så fotografert i plan, og S1 og S2 tegnet, beskrevet og gjort klare til snitting.

07.09. Hogst med motorsag ble utført rundt og til dels mellom gropene for å få plass til gravemaskin og masseforflytning. Etter felling ble gravemaskinen brukt til å fjerne trær og greiner fra gropene og området rundt. S1 og S2 ble så snittet, og profilene rensset og fotografert. Det viste seg at undergrunnen i området stedvis var svært porøs, noe som medførte at dokumentasjon av profilene måtte gjennomføres så raskt som mulig etter ferdig snitting for å unngå sammenrasing. Videre snitting ble derfor utsatt noen dager for å få tid til å fullføre tegning av de ferdige profilene, samt tegning av de resterende fangstgropene i plan.

Figur 4. Cf34464 059. Hogst av den tette vegetasjonen ved fangstgropene S3-S4. Retning mot V. Foto: Jone Røst Kile.

08.-09.09. Det ble observert ytterligere tre mulige nedgravninger innenfor planområdet. En av disse, S12, lå i veigrøfta like øst for S6 og ble tolket som en forlengelse av fangstanlegget. Denne ble ryddet for kvist og søppel før den og de resterende fangstgropene ble dokumentert ferdig i plan. Også de tre kullgropene S7-S9, samt de udefinerte gropene S10, S11 og S13 ble tømt for søppel, ryddet og dokumentert. S1 og S2 ble tegnet og beskrevet i profil, og prøver tatt ut. Det ble lagt en smal prøvesjakt gjennom S5, som ved registrering var tolket som en mulig hustuft, for å avgjøre hvordan den burde undersøkes videre. Det viste seg imidlertid at gropas brede, grunne form kun skyldtes forstyrrelser og forsøpling i nyere tid, og at den fint kunne snittes på vanlig måte med maskin.

12.-13.09. Fangstgropene S3-S6, samt S12 ble snittet med gravemaskin, og fortløpende rensset og fotografert i profil. I tillegg ble nærliggende grop S13 og kullgrop S7 snittet mens gravemaskinen fortsatt var på feltet. S13 viste seg å være en moderne nedgravning og ble avskrevet under snitting.

14.-15.09. De ferdigsnittete gropene ble beskrevet og tegnet i profil, og prøver tatt ut. De resterende gropene, S8-S11, ble snittet for hånd, stort sett ved å fjerne en kvadrant av nedgravningen. S10 og S11 ble avskrevet.

16.09. Den siste dokumentasjonen ble fullført og utstyr vasket og pakket. Resten av dagen gikk med til transport tilbake til Kulturhistorisk museum og avlevering av utstyr, prøver, dokumentasjon og leiebil.

5.4 KILDEKRITISKE FORHOLD

Undergrunnsmassene i området besto av forholdsvis porøs sand. I kombinasjon med dype snitt i forbindelse med fangstgropene, forårsaket dette til dels ustabile profiler. Ved å skrå profilene mot bunnen, klarte vi imidlertid å motvirke sammenrasning i de fleste tilfellene.

Flere av de undersøkte strukturene var fylt med til dels store mengder moderne søppel. Dette gjaldt primært fangstgropene S5 og S6, samt kullgrop S7. Avfallet var imidlertid i liten grad gravd ned og hadde dermed ikke forstyrret lagene i de opprinnelige nedgravningene.

Figur 5. Cf34464_062 og Cf34464_083. Øverst: Opprensing av søppel i kullgrop S7. Retning mot NØ. Nederst: S-voll i S2 etter innrasing av masser. Retning mot NØ. Foto: Jone Røst Kile.

De undersøkte gropene i fangstanlegget lå forholdsvis tett, noe som ga gravemaskinen lite rom for manøvrering. Dette ble spesielt problematisk under

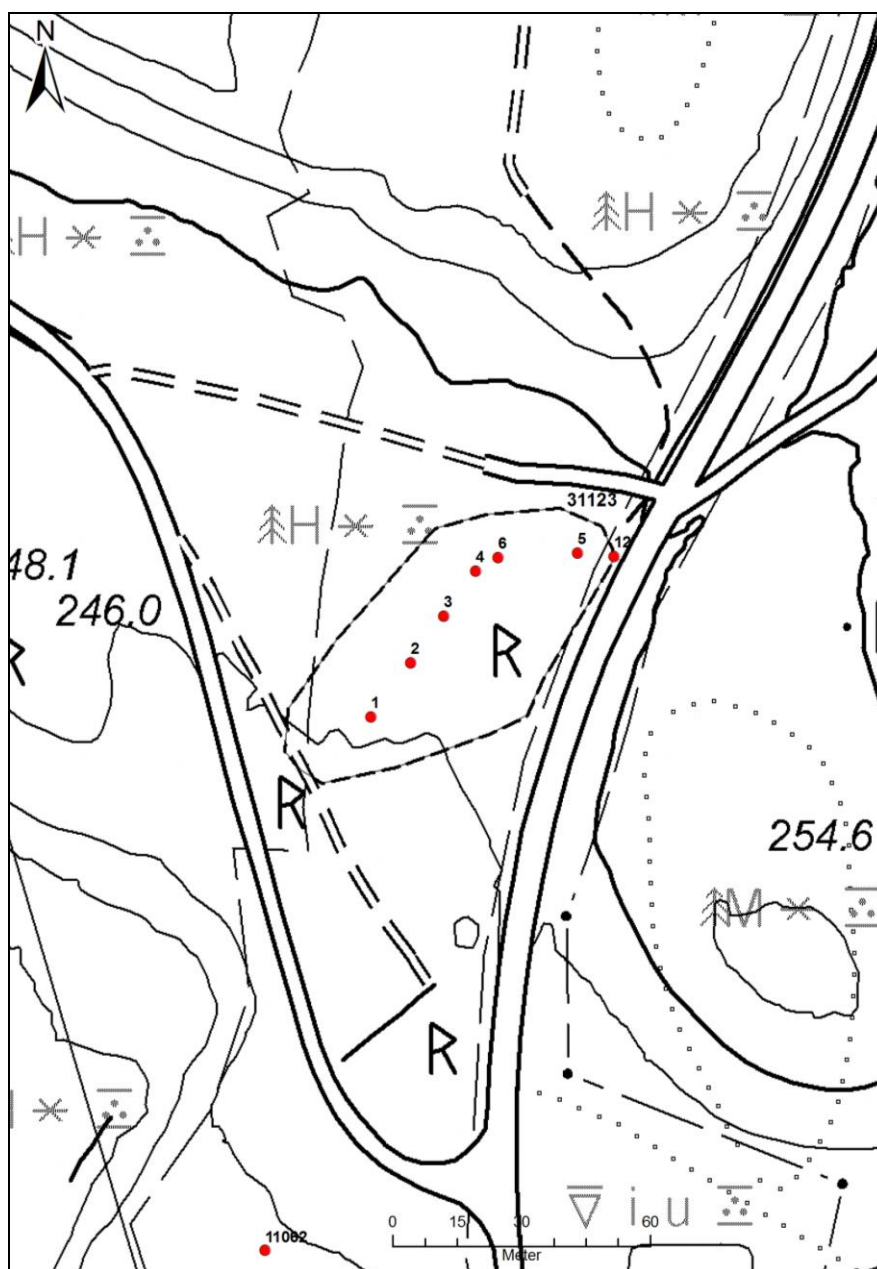

oppryddingsarbeidet etter hogsten på og rundt gropene, da maskinbeltene skar seg ned i torven og skadet vollene på flere av strukturene. Alle gropene var fotografert i plan før hogsten ble utført, men i noen tilfeller har ødeleggelsene forvansket tolkning av strukturens utstrekning i plan og dermed påvirket tegning og beskrivelse.

5.5 UTGRAVNINGEN

I løpet av utgravningen ble det undersøkt totalt 13 strukturer, hvorav tre ble avskrevet. De resterende omfatter syv fangstgroper og tre kullgroper.

5.5.1 FANGSTGROPER

Figur 6. Oversikt over de undersøkte fangstgroperne S1-6 og S12. Kullgrop S7 nede til venstre. Kartgrunnlag: Statens kartverk. Tillatelsesnummer NE12000-150408SAS. Produsert av Magne Samdal.

Fangstgropene S1-S6 og S12 er del av et fangstanlegg som omfatter totalt tolv kjente groper. De fem gjenværende gropene Id30419, 11063, 30418, 50074 og 75768 ligger forholdsvis spredt, orientert nordvest-sørøst parallelt med elva Åsta. De syv undersøkte gropene ligger imidlertid tettere, og i vinkel på resten av anlegget i retning mot nordøst. Gropene befinner seg på en flate som avgrenses av et høydedrag i nord og en bratt skråning ned til elva Åsta mot sør og vest.

De undersøkte fangstgropene varierte noe i form, størrelse og framtoning og vil derfor behandles hver for seg. Strukturene hadde imidlertid også en del fellestrekk og har gått gjennom en del av de samme prosessene etter at de gikk ut av bruk. I de fleste tilfeller lå vollmassene over et smalt, humøst sjikt tolket som rester av gammel markoverflate. Inn mot nedgravningen hadde dette sjiktet, sammen med tilhørende podsollag i form av utvasking og anrikning, seget ned mot bunnen av gropa, trolig i forbindelse med en viss innrasing av gropkantene. Nedgravningens sider fremsto dermed som forholdsvis slakt skrånende, selv om de opprinnelig har vært atskillig brattere. Ved å heve disse lagene opp til et mer vannrett nivå, kommer man nærmere et anslag av nedgravningens opprinnelige bredde. Ingen av gropene inneholdt sikre rester etter konstruksjonselementer, verken fra en indre konstruksjon i selve nedgravningen eller rester av et lokk eller annen form for tildekning over åpningen.

Struktur	Ytre mål (meter)	Mål topp voll (meter)	Indre mål (meter)	Mål bunn før snitting (meter)	Dybde (meter)	Nedgravningsdybde (meter)
S1	10,5x9,3	8,5x6,5	4,5x3,5	1x0,8	0,9	2,25
S2	12,5x9,6	8,8x8,1	6,3x5,2	1,8x0,8	1,5	2
S3	9,6x9	7,8x5,5	4x4	1x0,8	1,3	1,75
S4	9,6x9,2	7,1x6,1	5,5x5,1	1,4x1	0,95	1,75
S5	10,8x9,8	8,6x7,5	6,3x6,3	2x1,5	0,7	2
S6	10,8x9	7,3x6,7	5,6x4,8	0,95x0,65	1	2,2
S12	8,1x7,3	6,3x5,5	5,5x3,7	0,75x0,7	0,8	2,15

Tabell 2. Fangstgropenes dimensjoner.

S1

Fangstgrop med noe ujevn form i flate, jevn oval form på selve nedgravningen og svakt buet bunn. Vollen var stort sett markert, men flatet ut mot nord og nordvest. Rester av gammel markoverflate var bevart i flekker under vollmassene. Nedgravningen har rast en del sammen etter at den gikk ut av bruk, dybde fra gammel markoverflate til dagens bunn var 0,5 meter, mot 2,25 meter til opprinnelig bunnivå. Det var ikke spor av gjengroingslag på antatt bunnivå noe som tyder på at gropa har rast eller bevisst blitt gjenfylt kort tid etter at gropa gikk ut av bruk. Nedgravningen består hovedsakelig av lys, gulbeige sand langs sidene og mørkere, mer spettete lag sentralt fra bunn og oppover. De sentrale fyllmassene har en kasselignende form med nærmest vertikale kanter og en øvre bredde på ca. 1,6 meter. Dette kan representere avtrykket etter en form for trekonstruksjon som har vært satt ned i fangstgropa. De lyse sandlagene rundt representerer trolig en kombinasjon av den opprinnelige nedgravningen som ble gravd for å få trekassa på plass, og senere innrasing av undergrunn.

Det ble imidlertid ikke funnet noen sikre rester av selve trekonstruksjonen. Det fantes spredte kullbiter og spor av humus i fyllmassene, men dette stammer trolig fra organisk materiale som har rast ned i gropa etter at den gikk ut av bruk. Opprinnelig bredde på nedgravningen anslås til 3-3,2 meter.

Figur 7. Cf34464_003 og Cf34464_063. Fangstgropa S1. Retning mot V i plan, mot VSV i profil.
Foto: Jone Røst Kile.

Trekull fra gammel markoverflate under vollen rundt fangstgropa ble vedartsbestemt til furu (Høeg 2011) og radiologisk datert til 3525 ± 30 BP, 1885-1775 BC (TRa-3524).

S2

Fangstgropa med avrundet rektangulær form i flate, jevn, oval form på selve nedgravningen og svakt buet bunn. Vollen var svært bred og markert i søndre halvdel, men nærmest ikke-eksisterende mot nord. Rester av gammel markoverflate var bevart i to til tre smale sjikt i og under vollmassene i sørøst, noe som tyder på at gropa har blitt utvidet eller gjenbrukt i flere omganger og massene kastet opp over eldre vollmasser. Nedgravningen har rast en del sammen etter at den gikk ut av bruk, dybde fra gammel markoverflate til dagens bunn var 0,95 meter, mot 2 meter til opprinnelig bunnivå. Sammenrasningen har primært foregått på sørsiden av gropa noe som samsvarer med mengden vollmasser. Mens nedgravningen i nordvest har en klar, loddrett ytterkant, er sørøstsiden slakt skrånende med en mer kompleks stratigrafi grunnet ytterveggenes kollaps og innraste masser. Det var ikke spor av gjengroingslag på antatt bunnivå noe som tyder på at gropa har rast eller bevisst blitt gjenfylt kort tid etter at gropa gikk ut av bruk. Fyllmassene i nedgravningen består

hovedsakelig av guloransje og beige sand, med et markert, vannavsatt sjikt ca. 0,4 meter over bunnivå. Opprinnelig bredde på nedgravningen anslås til 3-3,75 meter.

Figur 8. Cf34464_007 og Cf34464_077. Fangstgropa S2. Retning mot ØNØ i plan, mot NØ i profil. Foto: Jone Røst Kile.

Trekull fra både det yngste og det eldste sjiktet av gammel markoverflate under vollen rundt fangstgropa ble vedartsbestemt til furu (Høeg 2011). Den eldste fasen er radiologisk datert til 6405 ± 40 BP, 5420-5280 BC (TRa-3522) mens den yngste fikk dateringen 4585 ± 35 BP, 3365-3335 BC (TRa-3523).

S3

Oval fangstgropa med flat bunn og markert voll i vestre halvdel som gradvis forsvinner mot øst. Nedgravningen har rast en del sammen etter at den gikk ut av bruk, dybde fra gammel markoverflate til dagens bunn var 0,7 meter, mot 1,75 meter til opprinnelig bunnivå. Sammenrasningen har primært foregått på vestsiden av gropa der vollmassene var mest konsentrert. Mens nedgravningen i nordøst har en klar, bratt ytterkant, er sørvestsiden slakt skrånende med en mer kompleks stratigrafi grunnet ytterveggenes kollaps og innraste masser. Det var ikke spor av gjengroingslag på antatt bunnivå noe som tyder på at gropa har rast eller bevisst blitt gjenfylt kort tid etter at gropa gikk ut av bruk. Fra 0,25 meter over opprinnelig bunn og oppover er det flere humusholdige sjikt, trolig dannet mellom ulike faser av sammenrasninger. Opprinnelig bredde på nedgravningen anslås til 2-2,5 meter.

Figur 9. Cf34464_025 og Cf34464_166. Fangstgrop S3. Retning mot SV i plan, mot ØSØ i profil. Foto: Jone Røst Kile.

Trekull fra det eldste, humusholdige sjiktet i nedgravningen ble vedartsbestemt til furu (Høeg 2011) og radiologisk datert til 1425 ± 30 BP, 620-655 AD (TRa-3527).

S4

Fangstgrop med avrundet rektangulær form i flate, oval form på selve nedgravningen og flat bunn. Vollen var tydelig, men noe forstyrret av den tette vegetasjonen i området. Nedgravningen har rast en del sammen etter at den gikk ut av bruk, dybde fra gammel markoverflate til dagens bunn var 0,5 meter, mot 1,75 meter til opprinnelig bunnivå. Det var ikke spor av gjengroingslag på antatt bunnivå noe som tyder på at gropa har rast eller bevisst blitt gjenfylt kort tid etter at gropa gikk ut av bruk. Fra 0,4 meter over opprinnelig bunn og oppover er det flere humusholdige sjikt, trolig dannet mellom ulike faser av sammenrasninger. Opprinnelig bredde på nedgravningen anslås til 2,5-3 meter.

Trekull fra gammel markoverflate under vollen ble vedartsbestemt til furu (Høeg 2011) og radiologisk datert til 3485 ± 30 BP, 1875-1745 BC (TRa-3529).

Figur 10. Cf34464_037 og Cf34464_158. Fangstgrop S4. Retning mot N i plan og profil. Foto: Jone Røst Kile.

S5

Oval fangstgrop med dels flat, dels skrå bunn. I flate var vollen svært varierende, noe som trolig henger sammen med moderne forstyrrelser og den tette vegetasjonen i området. Under vollmassene i profil var det klare podsollag, men det var ikke bevart rester etter gammel markoverflate. Gropa var nesten gjenfylt med stein og avfall fra nyere tid. Nedgravningen har rast en del sammen etter at den gikk ut av bruk, dybde fra gammel markoverflate til nivået under moderne søppel var 0,7 meter, mot 2 meter til opprinnelig bunnivå. Det var ikke spor av gjengroingslag på antatt bunnivå noe som tyder på at gropa har rast eller bevisst blitt gjenfylt kort tid etter at gropa gikk ut av bruk. Fra 0,7 meter over opprinnelig bunn og oppover er det flere humusholdige sjikt, trolig dannet mellom ulike faser av sammenrasninger. Opprinnelig bredde på nedgravningen anslås til 3,25-3,5 meter.

Trekull fra det eldste, humusholdige sjiktet i nedgravningen ble vedartsbestemt til furu (Høeg 2011) og radiologisk datert til 1670 ± 30 BP, 380-420 AD (TRA-3528).

Figur 11. Cf34464_189. Fangstgrop S5 i profil. Retning mot VNV. Foto: Jone Røst Kile.

S6

Oval fangstgrop med avrundet bunn. Vollen var markert i vestre del, men vanskelig å følge mot øst på grunn av moderne forstyrrelser i form av påfylte masser. Dette kan skyldes aktivitet i forbindelse med dagens riksvei 3 som går omtrent 9 meter øst for strukturen. Nedgravningen har rast en del sammen etter at den gikk ut av bruk, dybde fra gammel markoverflate til nivå under moderne sandlag var 0,75 meter, mot 2,2 meter til opprinnelig bunnivå. Det var ikke spor av begroingslag på antatt bunnivå noe som tyder på at gropa har rast eller bevisst blitt gjenfylt kort tid etter at gropa gikk ut av bruk. Først fra 0,9 meter over opprinnelig bunn er det spor av humus i fyllmassene, trolig dannet etter en omfattende sammenrasning. Opprinnelig bredde på nedgravningen anslås til 2,5-3,25 meter.

Figur 12. Cf34464_205. Fangstgrop S6 i profil. Retning mot NØ. Foto: Jone Røst Kile.

Trekull fra gammel markoverflate under vollen rundt fangstgropa ble vedartsbestemt til furu (Høeg 2011) og radiologisk datert til 4070 ± 35 BP, 2615-2500 BC (TRa-3526).

S12

Oval fangstgrop med flat bunn. Strukturen lå i grøfta like vest for riksvei 3 og var sterkt preget av aktivitet i forbindelse med veien. Gropa var nesten helt gjenfylt av søppel, stein og moderne, humusholdige sandlag, mens vollen kun var synlig i sør. Nedgravningen har rast noe sammen etter at den gikk ut av bruk, dybde fra gammel markoverflate til nivået under moderne lag var 1,45 meter, mot 2,15 meter til opprinnelig bunnivå. Det var ikke spor av

gjengroingslag på antatt bunnivå noe som tyder på at gropa har rast eller bevisst blitt gjenfylt kort tid etter at gropa gikk ut av bruk. Fra 0,3 meter over opprinnelig bunn og oppover er det flere sjikt og flekker av humus, trolig dannet mellom ulike faser av sammenrasning. På grunn av nærheten til veien ble gropa snittet ved å fjerne en kvadrant istedenfor den ene halvdel, det er derfor vanskelig å anslå nedgravningens opprinnelige bredde.

Figur 13. Cf34464_137 og Cf34464_179. Fangstgrop S12. Retning mot NNØ i plan, mot ØNØ i profil. Foto: Jone Røst Kile.

Trekull fra det eldste, humusholdige sjiktet i nedgravningen ble vedartsbestemt til furu og rogn (Høeg 2011) og radiologisk datert på rogn til 1545 ± 30 BP, 470-560 AD (TRa-3525).

5.5.2 KULLGROPER

Struktur	Ytre mål (meter)	Mål topp voll (meter)	Indre mål (meter)	Mål bunn før snitting (meter)	Dybde (meter)	Nedgravningsdybde (meter)
S7	6,5x6,1	3,8x3,9	2,4x3,1	0,55x0,5	1,1	0,95
S8	4,25x3,75	3,25x3,15	2,45x2,1	1,55x1,4	0,35	0,5
S9	7,4x6,35	5,2x4,8	3,6x3,5	0,75x0,5	0,7	0,95

Tabell 3. Kullgroperens dimensjoner.

S7

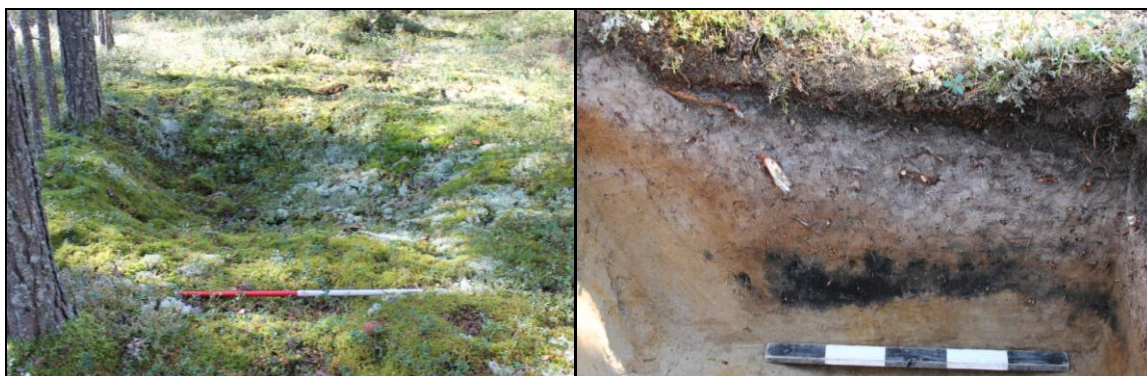
Rektangulær kullgrop med flat bunn og bratt skrånende kanter i profil. Vollen var markert i sør og nord, men flatere mot vest og øst. Under vollmassene i profil kom det fram et smalt, humusholdig sjikt tolket som gammel markoverflate. En markert kullrand i bunn av nedgravningen var dekket av et kullblandet sandlag, trolig dannet kort tid etter tømning av gropa. Rester av forkullet treverk i kullranden tyder på at veden var krysstabled. Det var ikke spor etter mer enn en bruksfase. Gropa har vært brukt som avfallsgropa i nyere tid og måtte tømmes for et 0,5-0,8 meter tykt lag med søppel før snitting.

Figur 14. Cf34464_212. Kullgrop S7 i profil. Retning mot N. Foto: Jone Røst Kile.

S8

Rektangulær kullgrop med uklar og utflytende voll. Nedgravningen ble undersøkt ved at en kvadrant ble fjernet med spade. Gropa hadde flat bunn og bratt skrånende kanter i profil. I bunn av nedgravningen lå et tydelig kullsjikt dekket av et kullblandet sandlag, trolig dannet kort tid etter tømning av gropa. I ytterkant av kullranden var det rester av forkullet treverk med diameter på <0,05 meter, stokkene ligger i ulike retninger og det er vanskelig å si noe sikkert om opprinnelig stabling. Det var ikke spor etter mer enn en bruksfase.

Figur 15. Cf34464_100 og Cf34464_224. Kullgrop S8. Retning mot S i plan, mot Ø i profil. Foto: Jone Røst Kile.

S9

Oval/rund kullgrop med forholdsvis flat voll. Nedgravningen ble undersøkt ved at en kvadrant ble fjernet med spade. Gropa hadde flat bunn og skrå kanter.

Fyllmassene besto av en tydelig kullrand i bunn av gropa dekket av et kullblandet sandlag med smale kullsjikt, trolig dannet kort tid etter tømning av gropa. I bunn av gropa var det rester av forkullede trestokker med svært varierende diameter, fra 0,3 til 0,16 meter. Stokkene lå i ulike retninger og det er vanskelig å si noe sikkert om opprinnelig stabling. Det var ikke spor etter mer enn en bruksfase.

Figur 16. Cf34464_231. Kullgrop S9 i profil. Retning mot V. Foto: Jone Røst Kile.

Trekull fra kullranden i bunnen av gropa ble vedartsbestemt til furu (Høeg 2011) og radiologisk datert til 995 ± 25 BP, 1015-1030 AD (TRa-3530).

5.5.3 FUNNMATERIALE

Det ble ikke gjort noen funn i forbindelse med undersøkelsen.

5.5.4 NATURVITENSKAPELIGE PRØVER

Det ble tatt ut totalt 23 kullprøver i felt fra ulike kontekster i de undersøkte gropene. To av kullprøvene ble kassert under vasking da de ikke inneholdt rester av trekull. 14 kullprøver ble vedartsbestemt av Helge I. Høeg (2011). Ni av disse ble så sendt videre til Nasjonallaboratoriet for ^{14}C -datering ved NTNU (jf. vedlegg 8.5.1).

5.5.5 DATERING

Ni prøver fra utgravningen er datert ved Nasjonallaboratoriet for ^{14}C -datering ved NTNU.

Prøve nr.	NTNU Lab.nr.	Kontekst	Datering BP	Kalibrert datering
KP2	TRa-3522	Fangstgrop S2, nedre fase av gammel markoverflate	6405 ± 40	5420-5280 BC
KP3	TRa-3523	Fangstgrop S2, øvre fase av gammel markoverflate	4585 ± 35	3365-3335 BC
KP4	TRa-3524	Fangstgrop S1, gammel markoverflate	3525 ± 30	1885-1775 BC
KP9	TRa-3525	Fangstgrop S12, nedgravning	1545 ± 30	470-560 AD

Prøve nr.	NTNU Lab.nr.	Kontekst	Datering BP	Kalibrert datering
KP10	TRa-3526	Fangstgrop S6, gammel markoverflate	4070 ± 35	2615-2500 BC
KP14	TRa-3527	Fangstgrop S3, nedgravning	1425 ± 30	620-655 AD
KP16	TRa-3528	Fangstgrop S5, nedgravning	1670 ± 30	380-420 AD
KP18	TRa-3529	Fangstgrop S4, gammel markoverflate	3485 ± 30	1875-1745 BC
KP23	TRa-3530	Kullgrop S9	995 ± 25	1015-1035 AD

Tabell 4. Oversikt over dateringene fra undersøkelsen.

Flere av kullprøvene er datert på kull fra furu som kan ha høy egenalder på opp til 600 år. ¹⁴C-dateringer fra ett tre kan dermed gi ulik datering basert på om prøven er fra kjerneved eller ytterved, noe som tillegger prøveresultatene et visst usikkerhetsmoment.

5.5.6 ANALYSERESULTATER

Statsstipendiat Helge I. Høeg (2011) har vedartsbestemt 14 av kullprøvene fra utgravningen. Resultatene viser kun furu, med unntak av prøvene fra fangstgrop S12 hvor det er spor av bjørk i KP7 fra gammel markoverflate og rogn i KP 9 fra et gjengroingslag i nedgravningen.

5.6 VURDERING AV UTGRAVNINGSRISULTATENE, TOLKNING OG DISKUSJON.

Fangstgroper er kjent i store deler av Norge og Sverige med den største konsentrasjonen i Norge beliggende i Gudbrandsdalen og Østerdalen. Fangstgroperne har vært brukt til fangst av rein eller elg og har stort sett inngått som del av større fangstsystemer. Fangstgroper i høvfjellsområder er vanligvis oppmurt av steinblokker og knyttet til fangst av rein. I lavlandet vil groper for både rein og elg være jordgravde, og det kan derfor være vanskelig å skille disse fra hverandre. Generelt er imidlertid groperne og anleggene for elg større enn de brukt til reinfangst. (Amundsen 2007, Bergstøl 1997, Bergstøl 2011, Jacobsen og Larsen 1992). De undersøkte fangstgroperne på Åset søndre har trolig vært knyttet til elgjakt, både på grunn av størrelsen og beliggenheten.

Jakt ved bruk av fangstgroper kan anses som en passiv form for jakt i den forstand at et visst antall dyr vil falle i groperne så lenge de er godt plassert i terrenget i forhold til dyrenes trekkmonster. Fangstsystemene ble ofte anlagt i terreng som begrenser elgens bevegelsesmuligheter ved utnyttelse av dalsider og høydedrag. I mange tilfeller har det i tillegg vært bygd sperregjerder mellom de ulike groperne i anlegget for å hindre elgen i å gå rundt fangstgroperne. Rester av slike sperregjerder er blant annet undersøkt ved Dokkfløy og i Snertingdal (Amundsen 2007, Bergstøl 1997, Gustavsson 2007, Jacobsen og Larsen 1992). Jakten kan imidlertid også ha foregått mer aktivt ved at dyrene har blitt drevet mot groperne. Det er også kjent rester etter skytterstillinger i tilknytning til slike fangstanlegg (Bergstøl 1997; 2011 Jacobsen og Larsen 1992). Det er ikke funnet rester av sperregjerder ved anlegget i Åsta, men dette kan skyldes gropernes beliggenhet i tørr sandjord som gir dårlige bevaringsforhold for treverk.

På Østlandet er det påvist to hovedtyper av fangstgroper for elg. Den ene typen har hatt en kassekonstruksjon nede i gropa som er bygget slik at elgen ikke har klart å sparke seg opp. Den andre typen har hatt en form for lokk over nedgravningen med en åpning der elgen har falt gjennom, men ikke har kunnet komme seg opp gjennom (Amundsen 2007, Bergstøl 1997; 2011, Jacobsen og Larsen 1992). Åpningen har trolig i begge tilfeller vært tildekt av tynne trespiler, kvister og mose for å kamuflere nedgravningen. På overflaten kan fangstgropene framtre som runde, ovale eller firkantete, og bunnen kan være rund, spiss eller rektangulær. Det er imidlertid ikke funnet noen tydelig sammenheng mellom form/ konstruksjon og datering.

De syv fangstgropene på Åset søndre hadde alle ovale nedgravninger med rett eller svakt buet bunn. Det ble ikke funnet rester etter noen former for trekonstruksjoner i gropene, men dette kan skyldes dårlige bevaringsforhold. En av gropene, S1, hadde et lagskille sentralt i strukturen som kan være avtrykk etter en form for kasse plassert i nedgravningen. Den porøse undergrunnen i området kan også tyde på at gropene må ha hatt en form for indre konstruksjon om ikke annet for å hindre sammenrasning under brukstiden.

De eldste dateringene av fangstgroper går tilbake til slutten av eldre steinalder. Disse dateringene er noe omdiskutert, men det er ingen tvil om at jakt med fangstgroper har foregått fra i hvert fall bronsealder og opp gjennom jernalder og middelalder (Amundsen 2007, Jacobsen og Larsen 1992). Bruk av fangstgroper er belagt i skriftlige kilder til ut på 1800-tallet, før jaktmetoden ble forbudt ved lov i 1863. Andre undersøkte fangstgroper i Åmot har fått spredte dateringer som tyder på at det har vært svært varierende bruk av fangstanlegg i området. Gropene ved Rødsmoen har trolig vært i bruk i to faser, en i bronsealder og en i eldre jernalder, mens gropene ved Gråfjell trolig har hatt sin primære bruksfase i middelalder (Amundsen 2007, Bergstøl 1997).

I mangel på rester av konstruksjonselementer, ble dateringene fra fangstgropene på Åset søndre gjort på materiale fra gammel markoverflate, samt organisk materiale bevart i selve nedgravningen. Selv om gammel markoverflate vil gi en bakre datering av gropas anleggelse, kan den også inneholde materiale som er langt eldre enn tidspunktet da den ble forseglet av vollmassene tilknyttet fangstgropene. På samme måte kan tilfeldig organisk materiale ha falt ned i nedgravningene en god stund etter at gropa gikk ut av bruk. Det må imidlertid antas at gropenes tilhørighet til samme fangstanlegg indikerer at de har vært i bruk i samme periode, dateringene fra de ulike gropene vil derfor ses i sammenheng. Analyseresultatene av trekull fra gammel markoverflate under vollene strekker seg fra ca. 1800 f.Kr. tilbake til ca. 5400 f.Kr. De fleste av disse dateringene stammer trolig fra materiale som har ligget på bakken i lengre tid før fangstgropene ble anlagt. De to yngste dateringene er imidlertid samsvarende og ligger begge rundt 1800 f.Kr., muligens kan gropene ha blitt anlagt relativt kort tid etter dette tidspunktet. Trekull fra selve nedgravningene er datert mellom 400 og 650 e.Kr. Dette materialet stammer fra lag tilsynelatende dannet under en gradvis gjenrasing av gropene, det er derfor lite trolig at det kan stamme fra konstruksjonselementer knyttet til gropenes brukstid. Fangstanlegget sett under ett kan derfor være anlagt i eldre bronsealder

eller noe senere, og har senest gått ut av bruk i folkevandringstid, mest sannsynlig før 400 e.Kr.

Kullgroper har vært brukt til produksjon av kull til smiing eller jernfremstilling. Drift av jernvinneanlegg krevde god tilgang på malm og kull og både jernvinna og tilknyttede kullgroper ble vanligvis plassert i utmarksområder. Kullgroper funnet uten tilknytning til jernvinneanlegg tolkes tradisjonelt som smiekullgroper og ligger vanligvis i mer innmarksnære områder (Larsen 2009, Larsen 2011, Rundberget 2007). De undersøkte kullgropene ved Åsta ligger i typiske utmarksområder og det ligger flere jernvinneanlegg innenfor noen kilometers omkrets rundt gropene. Det er imidlertid ikke registrert noen anlegg i umiddelbar nærhet, og det forblir dermed uvisst hvorvidt gropene har vært tilknyttet smievirksomhet eller jernframstilling.

Det er registrert over 5000 kullgroper i Åmot kommune. Dateringene fra undersøkte groper ligger mellom 1000 og 1600 AD, med en hovedvekt fra 1000 til 1300 (Larsen 2009, Neremo 1997). Også i landet for øvrig ligger høydepunktet for bruk av kullgroper i middelalder, i perioden 1000-1450 AD (Larsen 2009). En av de tre undersøkte kullgropene ved Åsta ble datert til 1015-1030 AD, og befinner seg dermed innenfor det forventete tidsrommet. Mye tyder på at også de to andre kullgropene har vært brukt innenfor samme periode.

Tidligere undersøkelser viser at kullgropenes form og størrelse varierer regionalt. På vestsiden av Mjøsa har det tradisjonelt vært antatt at gropene er sirkulære eller ovale, mens normen på østsiden av Mjøsa er firkantete kullgroper. Disse antagelsene stemmer til en viss grad, men det finnes også en god del unntak, spesielt i det vestlige området. (Larsen 2009). Av de undersøkte kullgropene ved Åsta hadde to rektangulær bunnform, mens den daterte kullgropa S9 var rund/oval. Det er svært få tilfeller av avrundete kullgroper i denne delen av landet, men det er ikke kjent hvorvidt den avvikende formen kan ha hatt noen spesiell betydning.

Figur 17. Cf34464 225. Kullgrop S9, avrundet nedgravning under utgravning. Retning mot SSV. Foto: Jone Røst Kile.

6. KONKLUSJON

I forbindelse med utbygging av riksvei 3 Gita bru – Åset nord, ble det gjennomført en arkeologisk undersøkelse av syv fangstgroper og tre kullgroper i perioden 05.-16. september 2011. De syv fangstgroperne tilhører et fangstanlegg for elg som består av tolv kjente groper. Det er ikke funnet sikre rester av konstruksjonselementer i noen av fangstgroperne. De tre kullgroperne omfatter to rektangulære og en oval/rund grop med datering til sen vikingtid. Fangstgropernes datering til bronsealder og eldre jernalder tyder på at det i yngre jernalder har skjedd et skifte i bruken av utmarka i området fra fangstvirksomhet til kullframstilling i forbindelse med utvinning og bearbeidelse av jern.

7. LITTERATUR

Amundsen, Tina 2007: «Fangstgroper for elg.» I *Elgfangst og bosetning i Gråfjellområdet. Gråfjellprosjektet, bind II. Varia 64*. Redigert av Tina Amundsen. Kulturhistorisk museum, Fornminneseksjonen. Oslo.

Bergstøl, Jostein 1997: *Fangstfolk og bønder i Østerdalen. Rapport fra Rødsmoprojektets delprosjekt Marginal Bosetning. Varia 42*. Universitetets oldsaksamling, Oslo.

Bergstøl, Jostein 2011: *Prosjektbeskrivelse. Arkeologisk undersøkelse av fangstanlegg (id31123) og kullgroper (id11802/69971/11062). Reguleringsplan for Riksveg 3 Gita bru – Åset nord. Åset søndre 5/3 og Åset nordre 5/4, Åmot kommune, Hedmark fylke*. KHMs arkiv.

Gustavson, Lil 2007: «Et elgfangstsystem i Snertingdal – undersøkelse av sperregjerde.» I *Arkeologiske undersøkelser 2001-2002. Varia 62*. Redigert av Ingrid Ystgaard og Tom Heibreen. Kulturhistorisk museum, fornminneseksjonen. Oslo.

Høeg, Helge I. 2011: *Enkel vedartsanalyse fra Åset 5/3,4*. KHMs arkiv.

Jacobsen, Harald og Jan Henning Larsen 1992: *Dokkfløys historie: Dokkfløy fra istid til kraftmagasin. Bind 6 av Gausdal bygdehistorie*. Gausdal kommune.

Narmo, Lars Erik 1997: *Jernvinne, smie og kullproduksjon i Østerdalen: arkeologiske undersøkelser på Rødsmoen i Åmot 1994-1996. Varia 43*. Universitetets oldsaksamling, Oslo.

8. VEDLEGG

8.1. STRUKTURLISTE

Struktur	Tolkning	Form	Dybde (m)	Nedgravn.-dybde (m)	Ytre mål (m)	Indre mål (m)	Datering
S1	Fangstgrop	Oval	0,9	2,25	10,5x9,3	4,5x3,5	Yngre enn 1885-1775 BC
S2	Fangstgrop	Oval	1,5	2	12,5x9,6	6,3x5,2	Fase 1: yngre enn 5420-5280 BC. Fase 2: yngre enn 3365-3335 BC
S3	Fangstgrop	Oval	1,3	1,75	9,6x9	4x4	Eldre enn AD 620-655
S4	Fangstgrop	Oval	0,95	1,75	9,6x9,2	5,5x5,1	Yngre enn 1875-1745 BC
S5	Fangstgrop	Oval	0,7	2	10,8x9,8	6,3x6,3	Eldre enn AD 380-420 AD
S6	Fangstgrop	Oval	1	2,2	10,8x9	5,6x4,8	Yngre enn 2615-2500 BC
S7	Kullgrop	Rektangulær	1,1	0,95	6,5x6,1	3,1x2,4	
S8	Kullgrop	Rektangulær	0,35	0,5	4,25x3,75	2,45x2,1	
S9	Kullgrop	Oval	0,7	0,95	7x6,35	3,6x3,5	1015-1035
S10	Avskrevet						
S11	Avskrevet						
S12	Fangstgrop	Oval	0,8	2,15	8,1x7,3	5,5x3,7	Eldre enn AD 470-560
S13	Avskrevet						

8.2. FUNN OG PRØVER

8.2.1 LISTE OVER KULLPRØVER

Prøvenr.	Museumsnr.	NTNU Lab.nr.	Kontekst	Vekt (gram)	Vedart	Datering BP	Kalibrert datering
KP1	C58022/1		Fangstgrop S2, nedgravning	0,5	Furu		
KP2	C58022/2	TRa-3522	Fangstgrop S2, gammel markoverflate	0,3	Furu	6405 ± 40	BC 5420-5280
KP3	C58022/3	TRa-3523	Fangstgrop S2, gammel markoverflate	0,5	Furu	4585 ± 35	BC 3365-3335
KP4	C58022/4	TRa-3524	Fangstgrop S1, gammel markoverflate	0,3	Furu	3525 ± 30	BC 1885-1775
KP5	C58022/5		Fangstgrop S1, nedgravning	1,4	Furu		
KP6	C58022/6		Fangstgrop S1, nedgravning	8,4			
KP7	C58022/7		Fangstgrop S12, gammel markoverflate	0,2	Furu og bjørk		

Prøvenr.	Museumsnr.	NTNU Lab.nr.	Kontekst	Vekt (gram)	Vedart	Datering BP	Kalibrert datering
KP8	C58022/8		Fangstgrop S12, nedgravning	0,5			
KP9	C58022/9	TRa-3525	Fangstgrop S12, nedgravning	0,4	Furu og rogn	1545 ± 30	AD 470-560
KP10	C58022/10	TRa-3526	Fangstgrop S6, gammel markoverflate	0,2		4070 ± 35	BC 2615-2500
KP11	C58022/11		Fangstgrop S6, nedgravning	2,2	Furu		
KP12	C58022/12		Fangstgrop S3, gammel markoverflate	0,7	Furu		
KP13	C58022/13		Fangstgrop S3, nedgravning	4,9			
KP14	C58022/14	TRa-3527	Fangstgrop S3, nedgravning	0,2	Furu	1425 ± 30	AD 620-655
KP15	C58022/15		Fangstgrop S5, nedgravning	0,5			
KP16	C58022/16	TRa-3528	Fangstgrop S5, nedgravning	0,8	Furu	1670 ± 30	AD 380-420
KP17	C58022/17		Kullgrop S7	5,1			
KP18	C58022/18	TRa-3529	Fangstgrop S4, gammel markoverflate	0,1	Furu	3485 ± 30	BC 1875-1745
KP19	C58022/19		Fangstgrop S4, nedgravning	0,5	Furu		
KP21	C58022/20		Kullgrop S8	40			
KP23	C58022/21	TRa-3530	Kullgrop S9	145,5	Furu	995 ± 25	AD 1015-1035

8.2.2 TILVEKSTTEKST

C58022/1-21

Fangstanlegg fra bronsealder/eldre jernalder og kullgroper fra middelalder fra ÅSET SØNDRE/NORDRE (5/3,4), ÅMOT, HEDMARK.

Funnomstendighet: Arkeologisk undersøkelse gjennomført i tidsrommet 05.-16.09. 2011 i forbindelse med utbygging av Rv3 Gita bru - Åset nord.

Planområdet ble undersøkt av Hedmark fylkeskommune i 1995 og høsten 2004 og det ble registrert et fangstanlegg og 4 kullgroper innenfor området berørt av traseen. Under utgravningen ble en av de registrerte kullgropene, id 69971, avskrevet, mens fangstanlegget ble utvidet fra 6 til 7 fangstgroper.

Fangstgropene og en av kullgropene ble snittet med maskin, de resterende gropene snittet for hånd. Alle strukturene ble dokumentert og prøver tatt ut for datering. 15 kullprøver ble vedartsbestemt av Helge I. Høeg (2011). Ni av disse ble datert ved Nasjonallaboratoriet for 14C-datering ved NTNU.

Kullprøver:

- 1) Fra begroingslag i fangstgrop S2. *Vekt:* 0,5 g.
- 2) Fra gammel markoverflate i fangstgrop S2. *Vekt:* 0,3 g. Vedartsbestemt til

- furu. Radiologisk datert til 6405 ± 40 BP, 5420-5280 BC (TRa-3522).
- 3) Fra gammel markoverflate i fangstgrop S2. *Vekt:* 0,5 g. Vedartsbestemt til furu. Radiologisk datert til 4585 ± 35 BP, 3365-3335 BC (TRa-3523).
- 4) Fra gammel markoverflate i fangstgrop S1. *Vekt:* 0,3 g. Vedartsbestemt til furu. Radiologisk datert til 3525 ± 30 BP, 1885-1775 BC (TRa-3524).
- 5) Fra begroingslag i fangstgrop S1. *Vekt:* 1,4 g. Vedartsbestemt til furu.
- 6) Fra begroingslag i fangstgrop S1. *Vekt:* 8,4 g.
- 7) Fra gammel markoverflate i fangstgrop S12. *Vekt:* 0,2 g. Vedartsbestemt til furu og bjørk.
- 8) Fra begroingslag i fangstgrop S12. *Vekt:* 0,5 g.
- 9) Fra begroingslag i fangstgrop S12. *Vekt:* 0,4 g. Vedartsbestemt til furu og rogn. Radiologisk datert på rogn til 1545 ± 30 BP, AD 470-560 (TRa-3525).
- 10) Fra gammel markoverflate i fangstgrop S6. *Vekt:* 0,2 g. Vedartsbestemt til furu. Radiologisk datert til 4070 ± 35 BP, 2615-2500 BC (TRa-3526).
- 11) Fra begroingslag i fangstgrop S6. *Vekt:* 2,2 g. Vedartsbestemt til furu.
- 12) Fra gammel markoverflate i fangstgrop S3. *Vekt:* 0,7 g. Vedartsbestemt til furu.
- 13) Fra begroingslag i fangstgrop S3. *Vekt:* 4,9 g.
- 14) Fra begroingslag i fangstgrop S3. *Vekt:* 0,2 g. Vedartsbestemt til furu. Radiologisk datert til 1425 ± 30 BP, AD 620-655 (TRa-3527).
- 15) Fra begroingslag i fangstgrop S5. *Vekt:* 0,5 g.
- 16) Fra begroingslag i fangstgrop S5. *Vekt:* 0,8 g. Vedartsbestemt til furu. Radiologisk datert til 1670 ± 30 BP, AD 380-420 (TRa-3528).
- 17) Fra kullgrop S7. *Vekt:* 5,1 g.
- 18) Fra gammel markoverflate i fangstgrop S4. *Vekt:* 0,1 g. Vedartsbestemt til furu. Radiologisk datert til 3485 ± 30 BP, 1875-1745 BC (TRa-3529).
- 19) Fra begroingslag i fangstgrop S4. *Vekt:* 0,5 g. Vedartsbestemt til furu.
- 20) Fra kullgrop S8. *Vekt:* 40 g.
- 21) Fra kullgrop S9. *Vekt:* 145,5 g. Vedartsbestemt til furu. Radiologisk datert til 995 ± 25 BP, AD 1015-1035 (TRa-3530).

Orienteringsoppgave: Fangstanlegg id 31123 strekker seg i en bue gjennom et skogsområde NV for dagens Rv3, like N for en rasteplass med et krigsminnesmerke og en minnestøtte over Åstaulykken. Skogholtet er avgrenset av en smal kjerrevei i NØ og en grusvei i SV. SV for denne grusveien ligger kullgrop 11062, i et skogsområde som strekker seg mot NV og avgrenses i SV av elva Åsta. Kullgropene 11802, 1-2 befinner seg S for Åsta sentrum, i et større skogholt som avgrenses av RV3 i V, jernbanelinja i Ø og bolighus i N og S. Kullgropene ligger omtrent midtveis mellom veien og jernbanelinja.

Kartreferanse: M711/N50, *Projeksjon:* EU89-UTM; Sone 32, *N:* 6773776,21, *Ø:* 626565,7.

*LokalitetsID:*31123, 11062, 11802

Litteratur: Bergstøl, Jostein 2011: *Prosjektbeskrivelse. Arkeologisk undersøkelse av fangstanlegg (id31123) og kullgroper (id11802/69971/11062). Reguleringsplan for Riksveg 2 Gita bru – Åset nord. Åset Søndre 5/3 og Åset Nordre 5/4, Åmot kommune, Hedmark.* KHMs arkiv.

Høeg, Helge I. 2011: *Enkel vedartsanalyse fra Åset søndre og nordre.* KHMs arkiv.

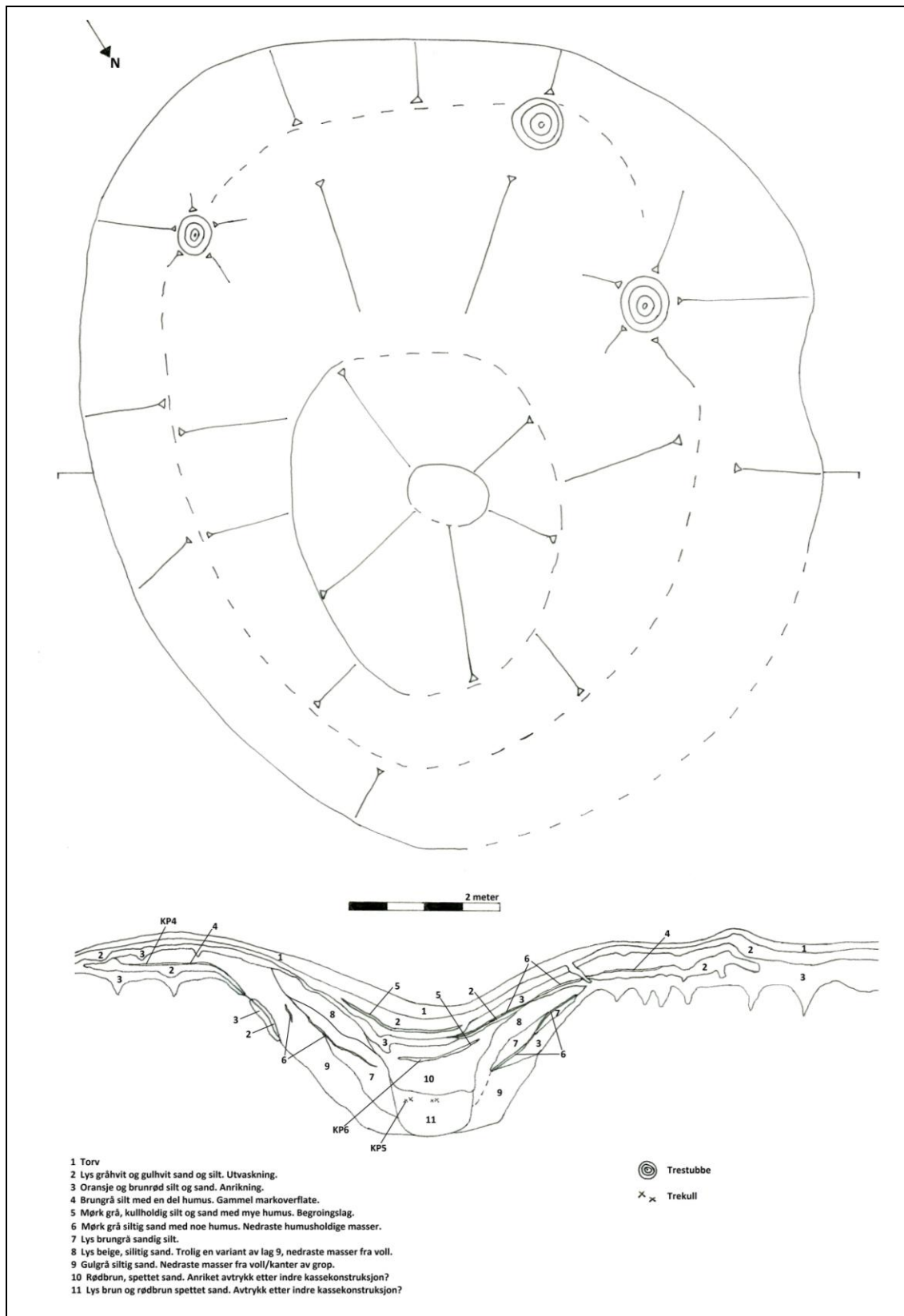
Kile, Jone Røst og Jostein Bergstøl 2012: *Rapport fra arkeologisk utgravning. Kullgroper og fangstgroper, Åset søndre, 5/3, og Åset nordre 5/4, Åmot, Hedmark*. KHMs arkiv.

Skare, Kjetil 2004: *Innberetning for arkeologisk befaring RV3 Gita bru – Åset Nord, Åmot kommune*. Hedmark fylkeskommune.

Svarva, H. og Værnes, E. 2012: *Dateringsrapport. Laboratoriet for radiologisk datering NTNU*. KHMs arkiv.

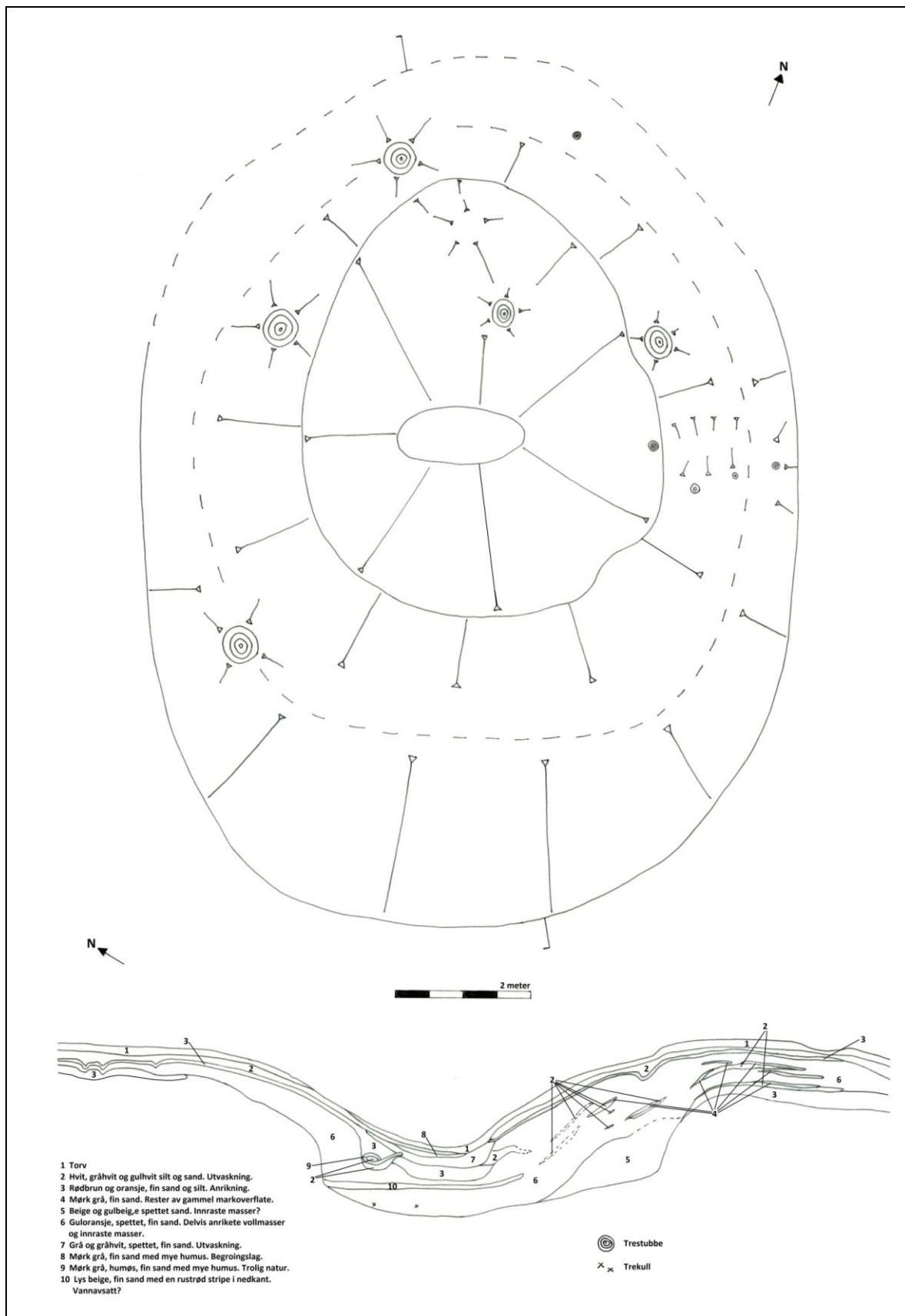
8.3. TEGNINGER

8.3.1 FANGSTGROP S1

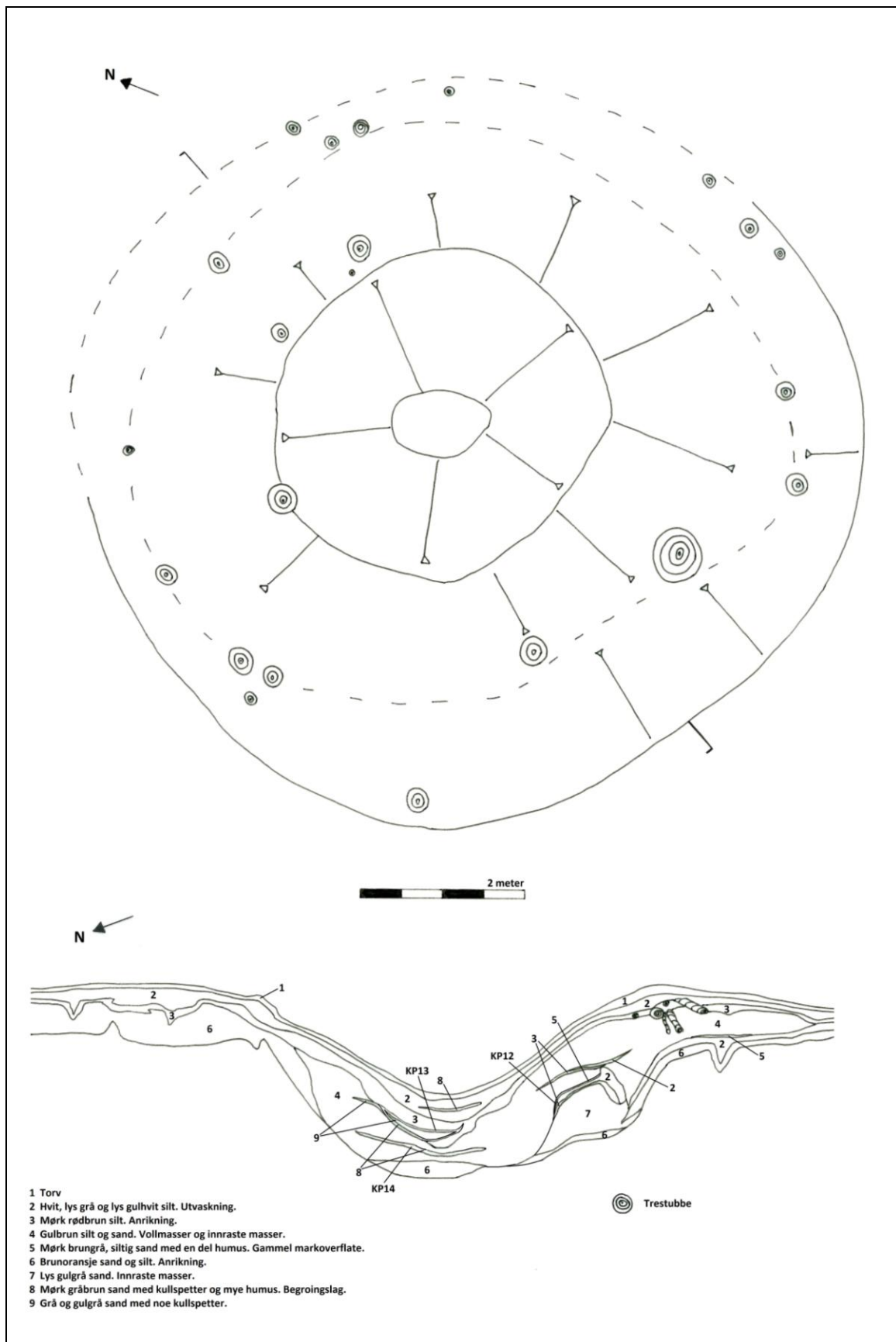

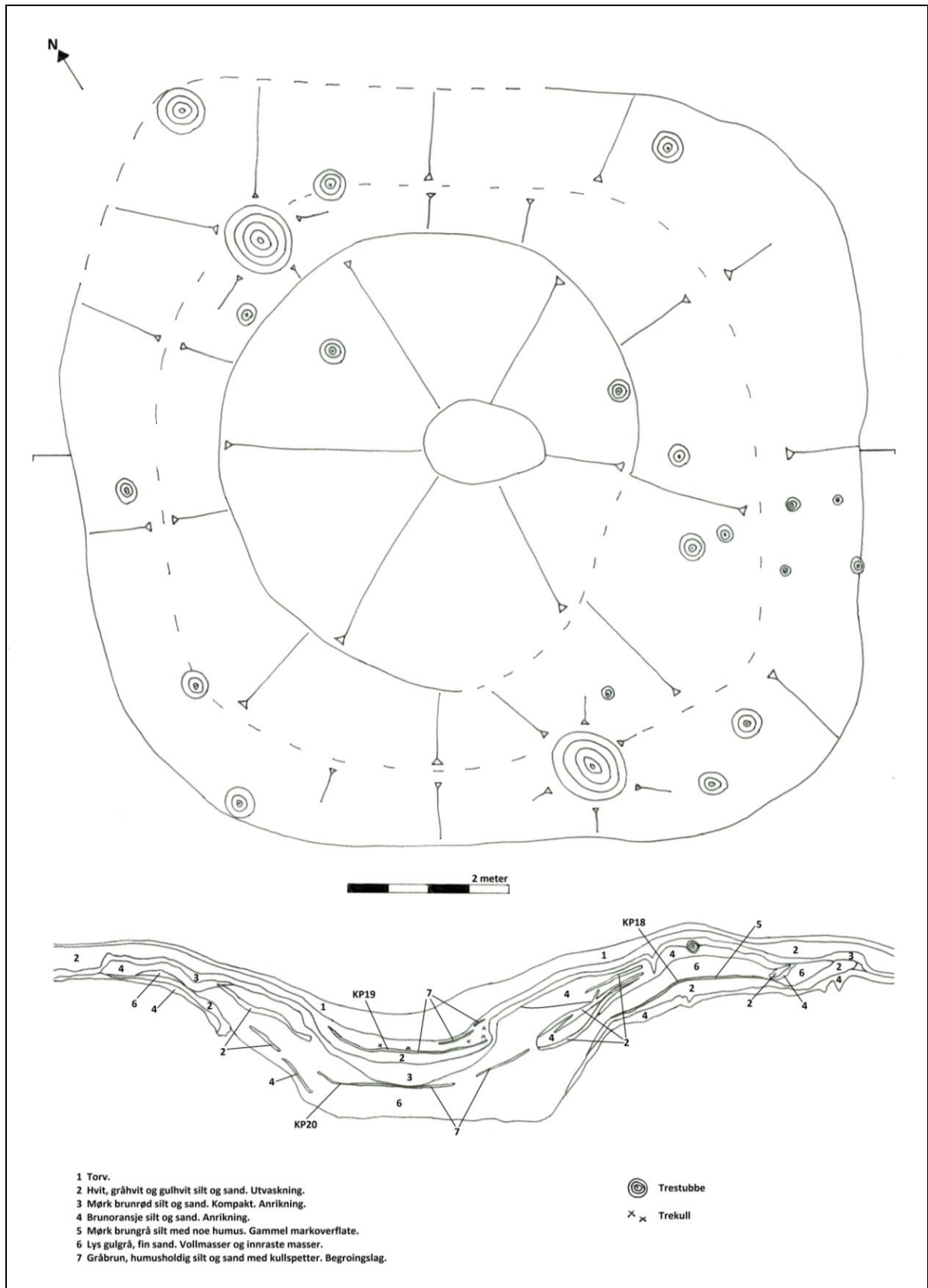
8.3.2 FANGSTGROP S2

8.3.3 FANGSTGROP S3

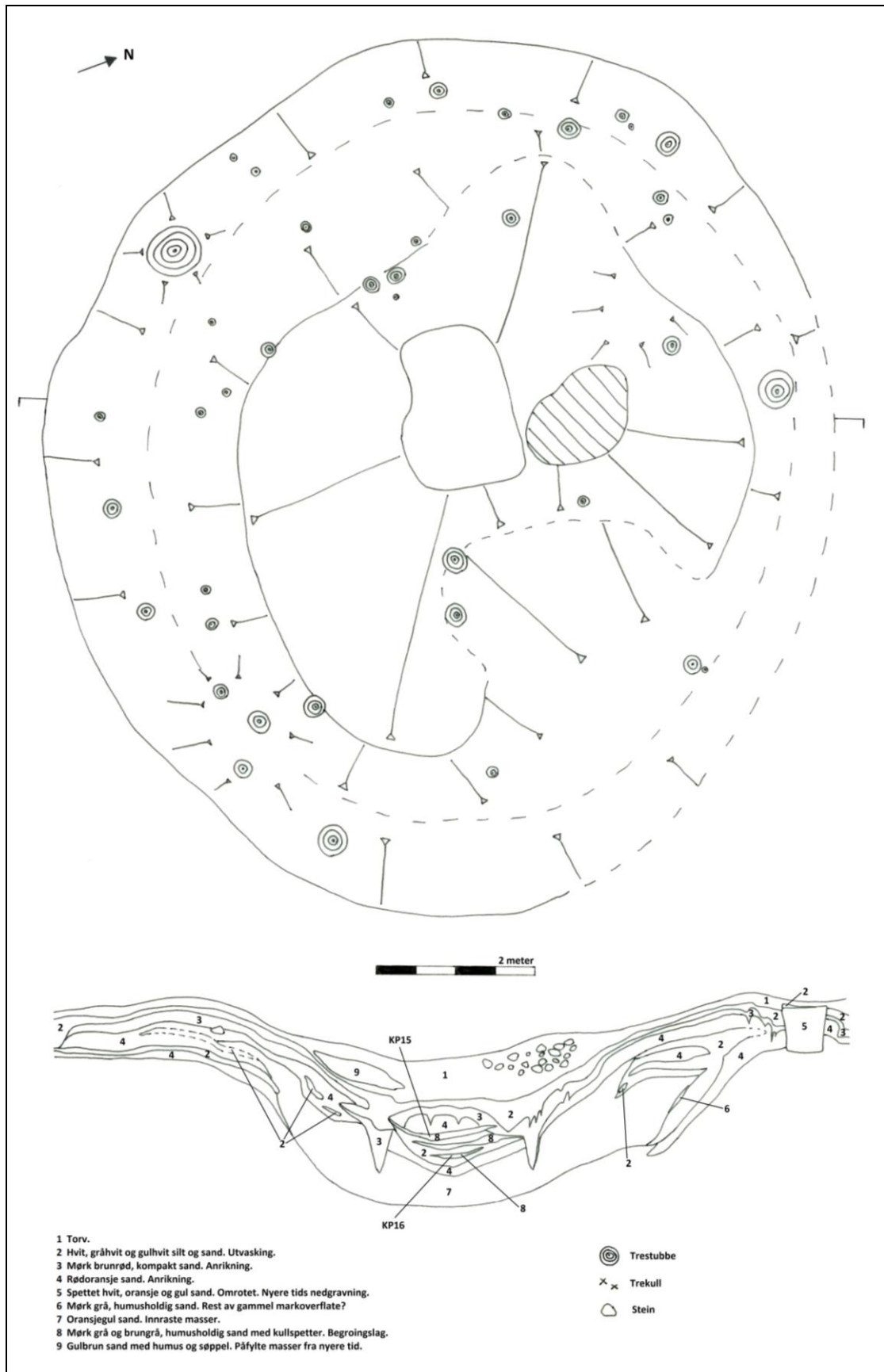

8.3.4 FANGSTGROP S4

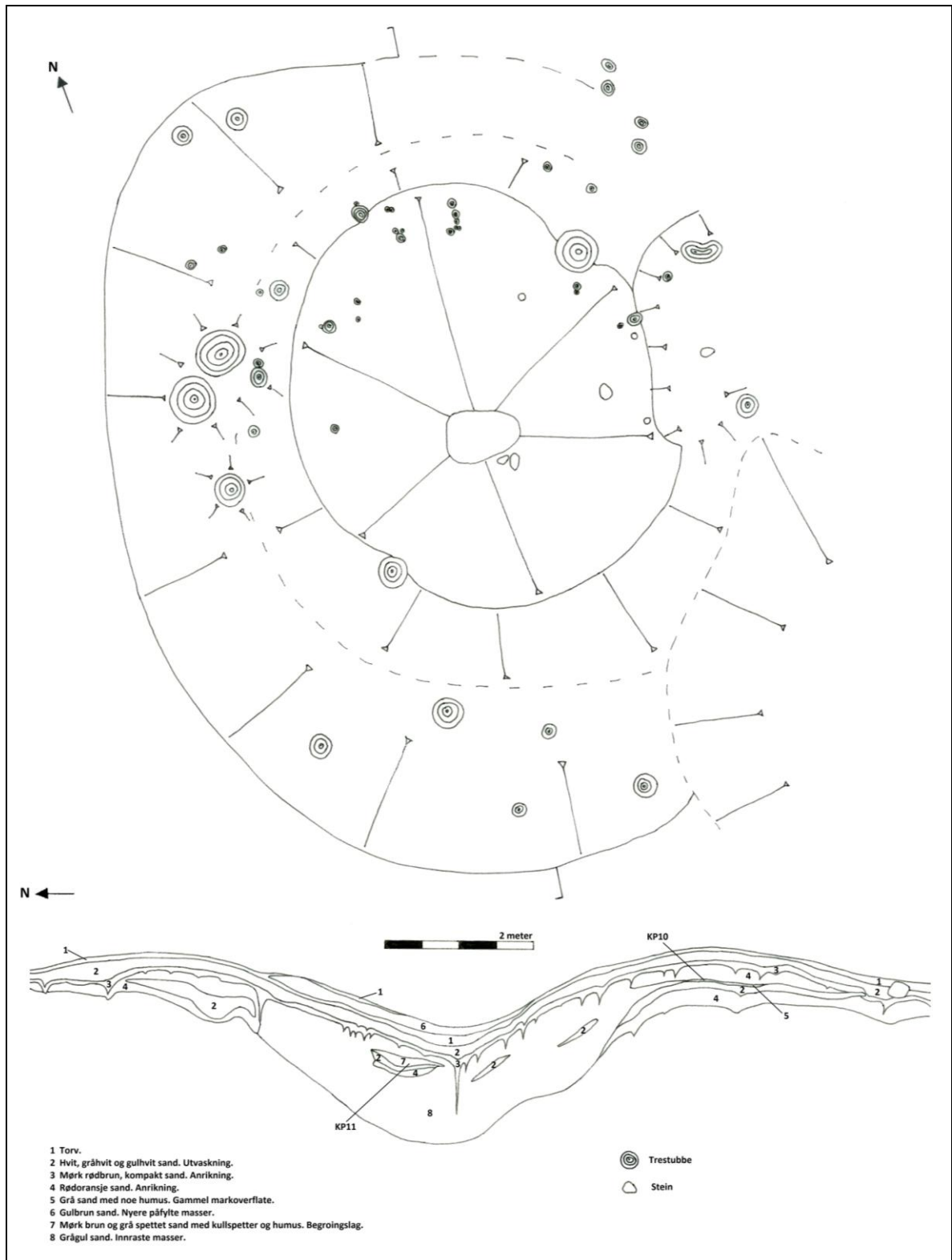

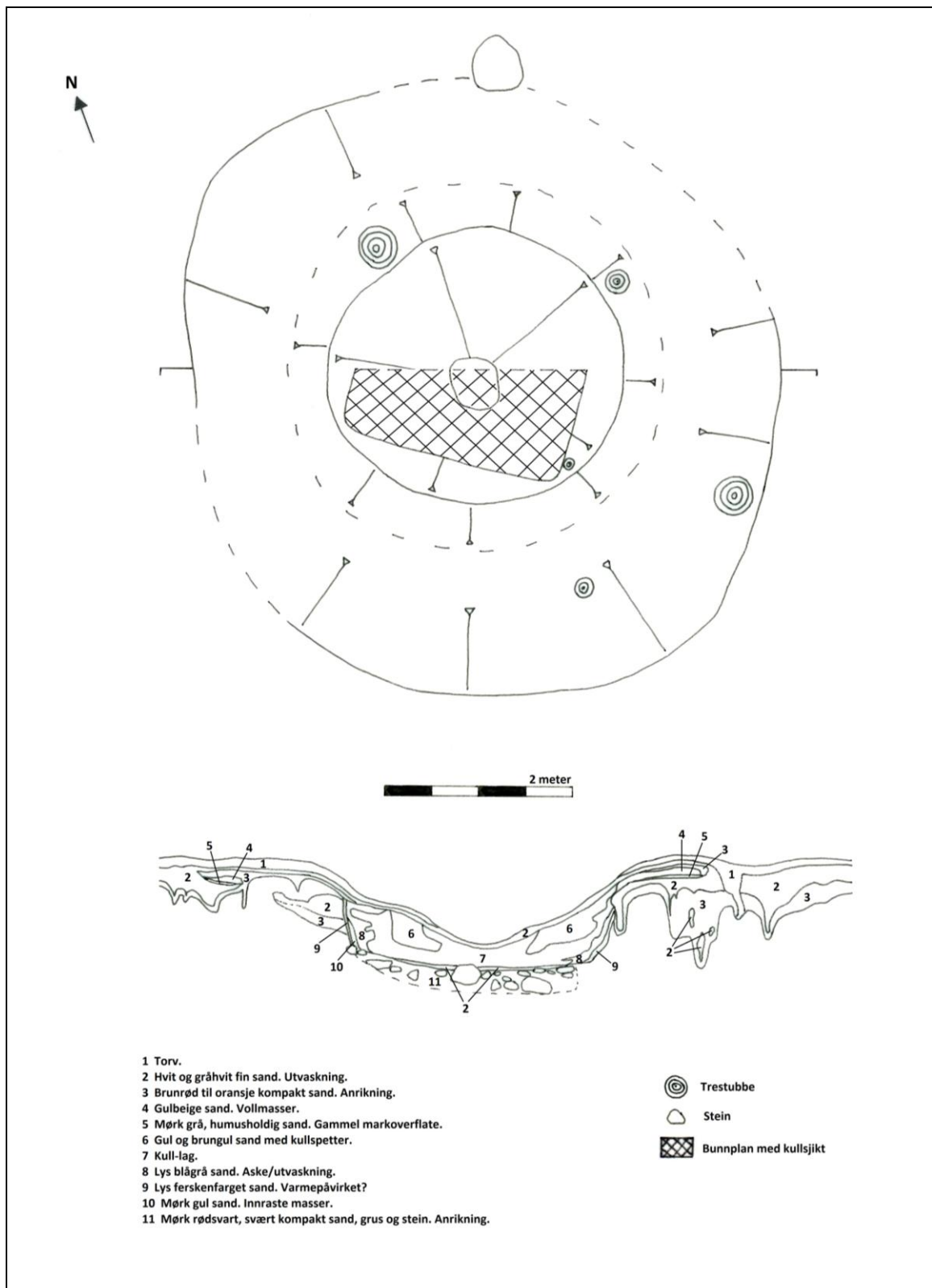
8.3.5 FANGSTGROP S5

8.3.6 FANGSTGROP S6

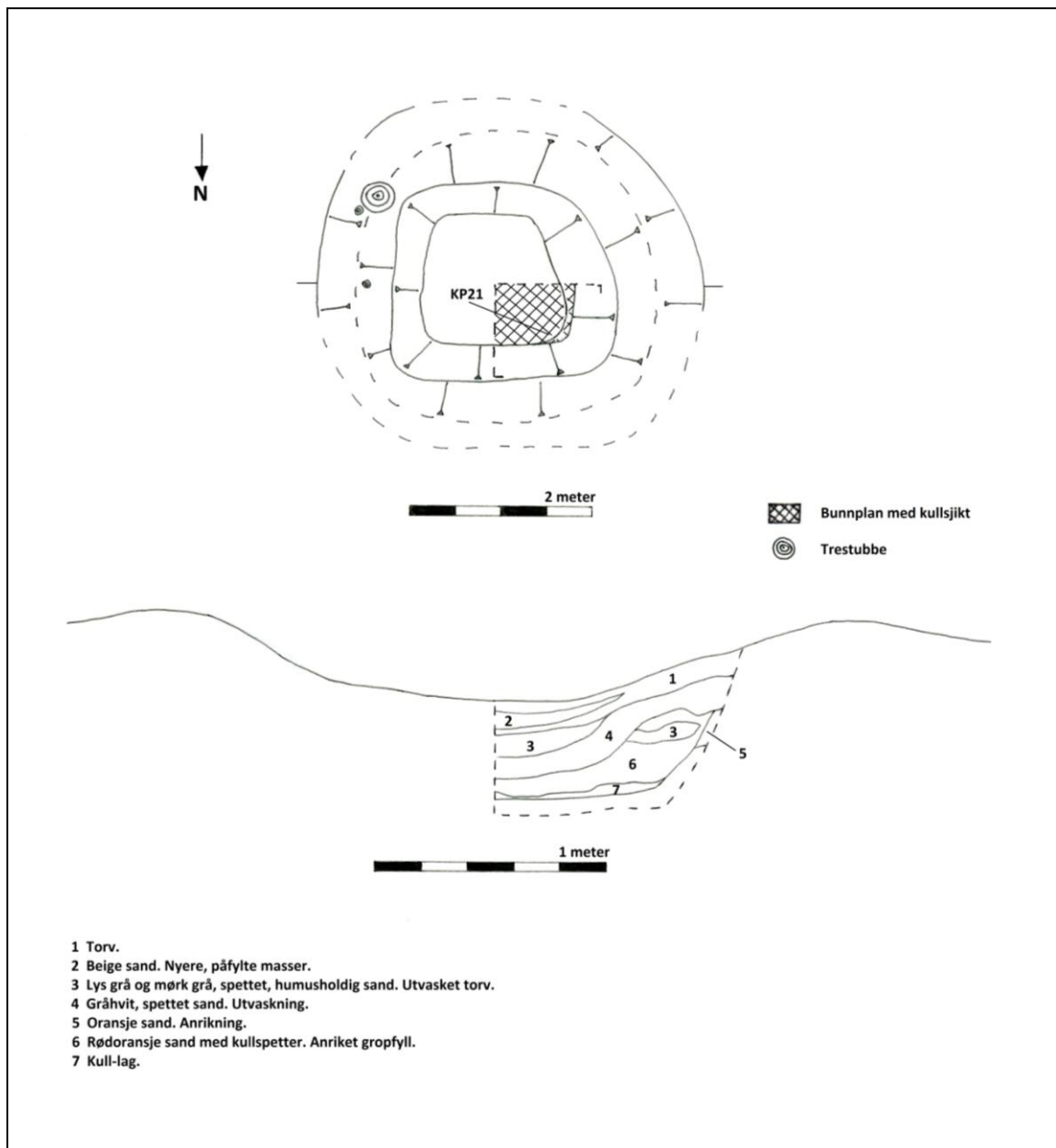

8.3.7 KULLGROP S7

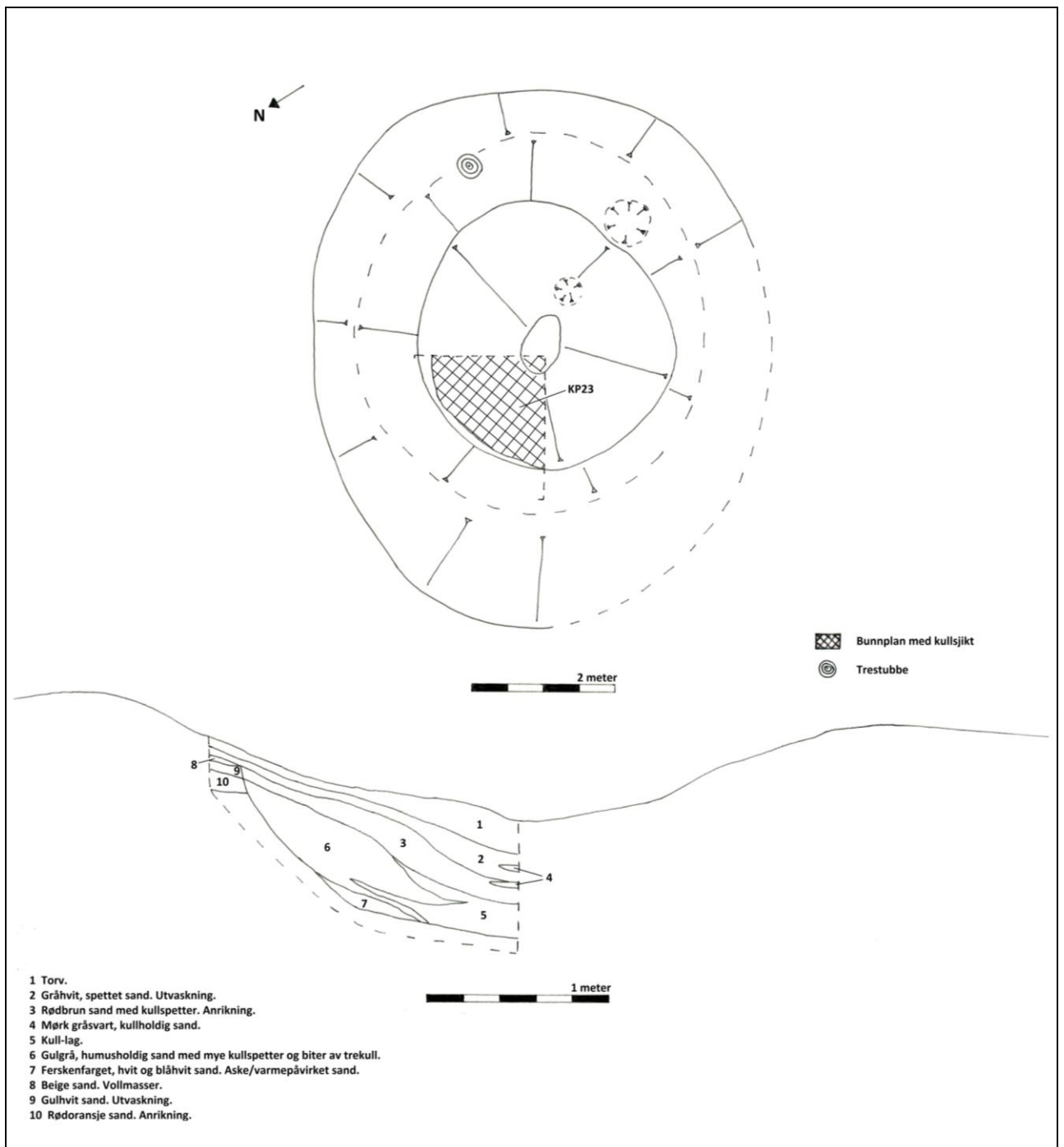

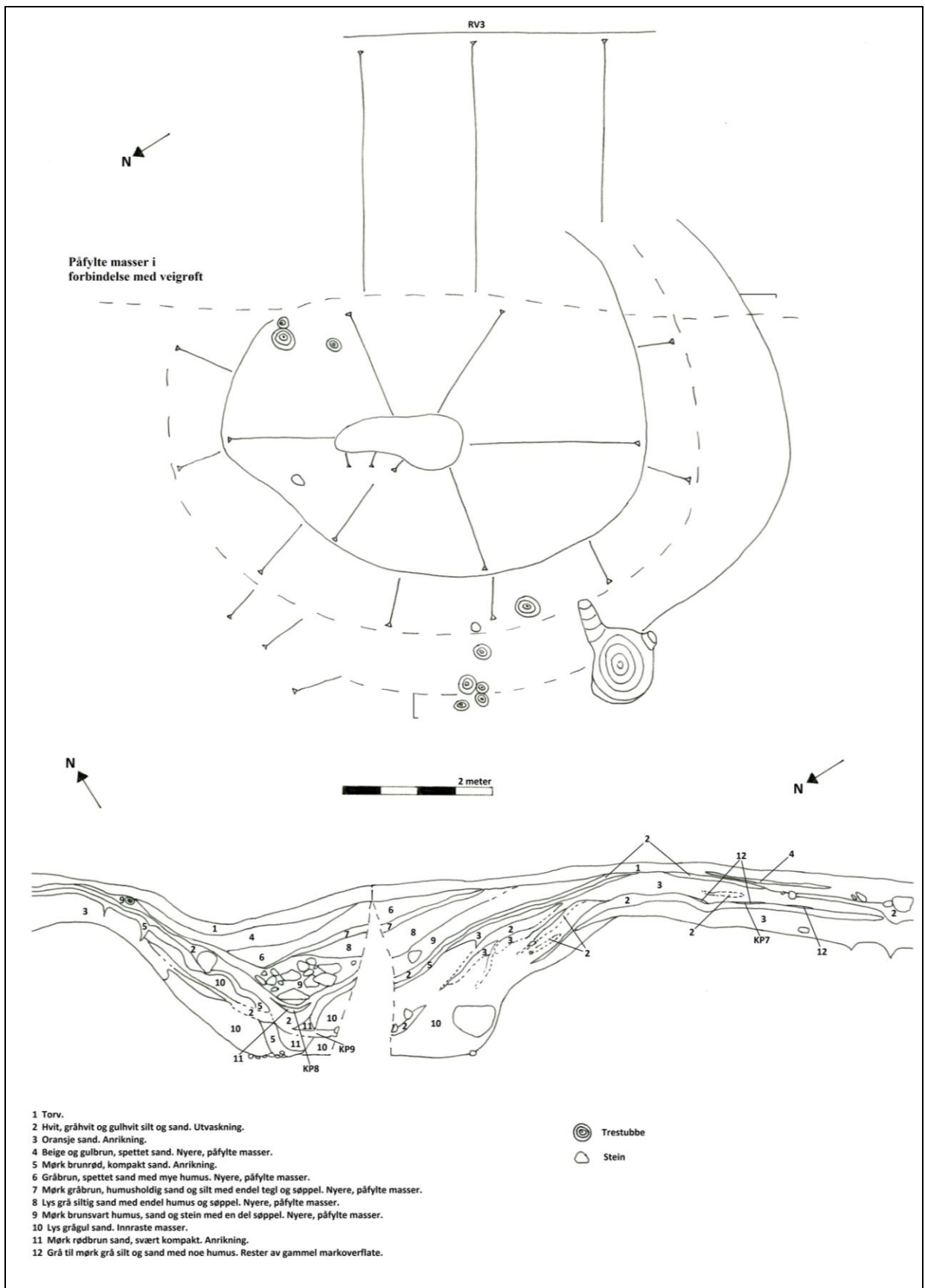
8.3.8 KULLGROP S8

8.3.9 KULLGROP S9

8.3.10 FANGSTGROP S12

8.4. FOTOLISTE.

Filmnummer	Motivbeskrivelse	Retning mot	Navn	Dato
Cf34464_003.JPG	Fangstgrop S1 i plan	V	Jone Røst Kile	05.09.2011
Cf34464_005.JPG	Fangstgrop S1 i plan	NØ	Jone Røst Kile	05.09.2011
Cf34464_007.JPG	Fangstgrop S2 i plan	ØNØ	Jone Røst Kile	05.11.2011
Cf34464_015.JPG	Fangstgrop S4 i plan før opprydding	N	Jone Røst Kile	06.09.2011
Cf34464_019.JPG	Fangstgrop S6 i plan før opprydding	NØ	Jone Røst Kile	06.09.2011
Cf34464_025.JPG	Fangstgrop S3 i plan	SV	Jone Røst Kile	06.09.2011
Cf34464_037.JPG	Fangstgrop S4 i plan	N	Jone Røst Kile	06.09.2011
Cf34464_039.JPG	Fangstgrop S5 i plan	NØ	Jone Røst Kile	06.09.2011
Cf34464_041.JPG	Fangstgrop S5 i plan	Ø	Jone Røst Kile	06.09.2011
Cf34464_050.JPG	Fangstgrop S6 i plan	N	Jone Røst Kile	06.09.2011
Cf34464_055.JPG	Fangstgrop S6 i plan	N	Jone Røst Kile	06.09.2011
Cf34464_059.JPG	Hogging rundt fangstgropene		Jone Røst Kile	07.09.2011
Cf34464_062.JPG	Sjøppelhaug i bunn av kullgrop S7	NØ	Jone Røst Kile	07.09.2011
Cf34464_063.JPG	Fangstgrop S1 i profil	VSV	Jone Røst Kile	07.09.2011
Cf34464_068.JPG	Fangstgrop S1 i profil	VSV	Jone Røst Kile	07.09.2011
Cf34464_077.JPG	Fangstgrop S2 i profil	NØ	Jone Røst Kile	07.09.2011
Cf34464_078.JPG	Fangstgrop S2 i profil	NØ	Jone Røst Kile	07.09.2011
Cf34464_082.JPG	Fangstgrop S2 i profil	N	Jone Røst Kile	07.09.2011
Cf34464_083.JPG	Fangstgrop S2 i profil, S-voll	NØ	Jone Røst Kile	07.09.2011
Cf34464_088.JPG	Kullgrop S7 i plan	VNV	Jone Røst Kile	08.09.2011
Cf34464_095.JPG	Henriette Hop tegner fangstgrop S1 i profil	S	Jone Røst Kile	08.09.2011
Cf34464_099.JPG	Henriette Hop tegner fangstgrop S4 i plan	NNV	Jone Røst Kile	09.09.2011
Cf34464_100.JPG	Kullgrop S8 i plan	S	Jone Røst Kile	09.09.2011
Cf34464_104.JPG	Kullgrop S9 i plan	Ø	Jone Røst Kile	09.09.2011
Cf34464_127.JPG	Fangstgrop S12 i plan	NNØ	Jone Røst Kile	09.09.2011
Cf34464_137.JPG	Fangstgrop S12 i plan, oversiktsbilde	NNØ	Jone Røst Kile	09.09.2011
Cf34464_138.JPG	Fangstgrop S3, nedgravning under snitting, ca 20-30 cm dypt	S	Jone Røst Kile	12.09.2011
Cf34464_140.JPG	Jone Røst Kile overvåker snitting av fangstgrop S3	S	Henriette Hop	12.09.2011
Cf34464_146.JPG	Fangstgrop S4, nedgravning under snitting, 20-30 cm dypt	VSV	Jone Røst Kile	12.09.2011
Cf34464_147.JPG	Fangstgrop S5, nedgravning under snitting, 60-80 cm dypt	NØ	Jone Røst Kile	12.09.2011
Cf34464_151.JPG	Fangstgrop S4 i profil	NNØ	Jone Røst Kile	12.09.2011
Cf34464_158.JPG	Fangstgrop S4 i profil	N	Jone Røst Kile	12.09.2011
Cf34464_159.JPG	Fangstgrop S4 i profil	NNØ	Jone Røst Kile	12.09.2011
Cf34464_166.JPG	Fangstgrop S3 i profil	ØSØ	Jone Røst Kile	12.09.2011
Cf34464_171.JPG	Fangstgrop S3 i profil	NØ	Jone Røst Kile	12.09.2011
Cf34464_173.JPG	Fangstgrop S6, nedgravning under snitting, 40-50 cm dypt	NNØ	Jone Røst Kile	13.09.2011
Cf34464_175.JPG	Kullgrop S7, nedgravning under snitting	NVN	Jone Røst Kile	13.09.2011
Cf34464_179.JPG	Fangstgrop S12 i profil	ØNØ	Jone Røst Kile	13.09.2011
Cf34464_181.JPG	Fangstgrop S12 i profil	ØNØ	Jone Røst Kile	13.09.2011
Cf34464_182.JPG	Fangstgrop S12 i profil, Ø-profil	Ø	Jone Røst Kile	13.09.2011
Cf34464_185.JPG	Fangstgrop S12 i profil, V-profil	N	Jone Røst Kile	13.09.2011
Cf34464_189.JPG	Fangstgrop S5 i profil	VNV	Jone Røst Kile	13.09.2011
Cf34464_191.JPG	Fangstgrop S5 i profil	VSV	Jone Røst Kile	13.09.2011
Cf34464_201.JPG	Fangstgrop S6 i profil	Ø	Jone Røst Kile	13.09.2011
Cf34464_204.JPG	Fangstgrop S6 i profil, S-voll	Ø	Jone Røst Kile	13.09.2011

Filmnummer	Motivbeskrivelse	Retning mot	Navn	Dato
Cf34464_205.JPG	Fangstgrop S6 i profil	NØ	Jone Røst Kile	13.09.2011
Cf34464_206.JPG	Fangstgrop S6 i profil, N-voll	Ø	Jone Røst Kile	13.09.2011
Cf34464_212.JPG	Kullgrop S7 i profil	N	Jone Røst Kile	14.09.2011
Cf34464_217.JPG	Oversiktsbilde over fangstanlegg etter fullført graving	NNØ	Jone Røst Kile	15.09.2011
Cf34464_221.JPG	Kullgrop S8, nedgravning under snitting med forkullede stokker, ca 45 cm dypt	S	Jone Røst Kile	15.09.2011
Cf34464_223.JPG	Kullgrop S8 i profil, V-profil	S	Jone Røst Kile	15.09.2011
Cf34464_224.JPG	Kullgrop S8 i profil, N-profil	Ø	Jone Røst Kile	15.09.2011
Cf34464_225.JPG	Kullgrop S9, nedgravning under snitting, ca 20-30 cm dypt	SSV	Jone Røst Kile	15.09.2011
Cf34464_228.JPG	Forkullede trestokker i kullgrop S9, ca 60 cm dypt	V	Jone Røst Kile	15.09.2011
Cf34464_229.JPG	Kullgrop S9 i profil, S-profil	SSV	Jone Røst Kile	15.09.2011
Cf34464_230.JPG	Kullgrop S9 i profil, Ø-profil	VSV	Jone Røst Kile	15.09.2011
Cf34464_231.JPG	Kullgrop S9 i profil	V	Jone Røst Kile	15.09.2011

8.5. ANALYSER

8.5.1 RADIOLOGISKE ANALYSER

LABORATORIET FOR RADIOLOGISK DATERING

Adr.: NTNU – Gløshaugen, Sem Sælendsv. 5, 7491 Trondheim
Telefon 73593310 Telefax 73593383

DATERINGSRAPPORT

Oppdragsgiver: Bergstøl, Jostein
KHM/Fornminneseksjonen/UiO
Postboks 6762 St. Olavs plass, 0130 Oslo

DF-4243

Lab. ref.	Oppdragsgivers ref.	Materiale	Datert del	¹⁴ C alder før nåtid	Kalibrert alder	δ ¹³ C ‰
TRa-3522	KP2, Åset søndre Åmot, Hedmark	Trekull Furu		6405 ± 40	BC5420-5280	-26.3
TRa-3523	KP3, Åset søndre Åmot, Hedmark	Trekull Furu		4585 ± 35	BC3365-3335	-25.9
TRa-3524	KP4, Åset søndre Åmot, Hedmark	Trekull Furu		3525 ± 30	BC1885-1775	-26.0
TRa-3525	KP9, Åset søndre Åmot, Hedmark	Trekull Rogn		1545 ± 30	AD470-560	-28.0
TRa-3526	KP10, Åset søndre Åmot, Hedmark	Trekull Furu		4070 ± 35	BC2615-2500	-25.9
TRa-3527	KP14, Åset søndre Åmot, Hedmark	Trekull Furu		1425 ± 30	AD620-655	-25.4
TRa-3528	KP16, Åset søndre Åmot, Hedmark	Trekull Furu		1670 ± 30	AD380-420	-25.8
TRa-3529	KP18, Åset søndre Åmot, Hedmark	Trekull Furu		3485 ± 30	BC1875-1745	-24.7
TRa-3530	KP23, Åset søndre Åmot, Hedmark	Trekull Furu		995 ± 25	AD1015-1035	-25.8

Dato: 02 MAR 2012

Laboratoriet for Radiologisk Datering

Fred H. Skogseth

Einar Værnes

8.6. ARKIVERT ORIGINALDOKUMENTASJON

- Fotobok
- Strukturskjemaer/tegninger

